

Onderzoeksrapport, mei 2007

Brabants Landschap

Brabants Particulier Grondbezit

Kansen

voor particulier natuurbeheer

in Brabant

Onderzoeksrapport

Mei 2007

Opdrachtgever:

Uitvoerenden:

In samenwerking met:

Provincie Noord-Brabant

Brabants Landschap

Brabants Particulier Grondbezit

Dienst Landelijk Gebied

Staatsbosbeheer

Natuurmonumenten

Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie

Colofon

Brabants Particulier Grondbezit en Brabants Landschap,
Almkerk, mei 2007.
In opdracht van de Provincie Noord-Brabant

Fotocollage voorzijde:
Net aangelegde nieuwe natuur bij een Brabantse particulier die functieverandering heeft toegepast.
(dhr. v/d Sande – Haaren; foto's BPG).

Rapport is verkrijgbaar via Brabants Particulier Grondbezit, Woudrichemseweg 36 A, Postbus 38,
4286 ZG Almkerk. Tel. 0183 – 400533 of bpg@clootwijk.nl
Tekstbestanden en bijlagen staan ook als PDF op bijgevoegde CD.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
SAMENVATTING	9
DEEL I	13
1. Inleiding	15
1.1 Aanleiding, probleemstelling en doelstelling.....	15
1.2 Betrokken organisaties.....	17
2. Huidig beleid en beleidsontwikkeling	19
2.1 Kort overzicht van het natuurbeleid.....	19
2.2 De Ecologische Hoofdstructuur (EHS)	19
2.3 Provinciaal beleid	23
2.3.1 Natuurgebiedsplannen N-Br.....	23
2.3.2 Relatie met (NSW-)landgoederen en wijziging EHS-begrenzing	25
2.3.3 Natuur & Landschapsoffensief en evaluatie	26
2.4 Taakstelling particuliere natuur	27
2.4.1 Taakstelling.....	27
2.4.2 Realisatiestrategie.....	28
DEEL II ONDERZOEKSRESULTATEN	29
3. Particulier natuurbeheer in de praktijk	31
3.1 Kaartanalyse	31
3.2 Wijziging EHS-begrenzing.....	39
3.3 Enquête deelnamebereidheid	41
DEEL III Conclusies en aanbevelingen	53
4. Bevindingen	55
5. Mogelijke verbeterpunten en aanbevelingen	65

BIJLAGEN

Bijlage 1: Beleid (landelijk en Brabant) in chronologisch perspectief

Bijlage 2: Procedurestappen

Bijlage 3: Enquête

 3a. Begeleidende brief

 3b. Infoblad

 3c. Oplegnotitie adreselectie

 3d. Vragenlijst (enquête)

 3e. Enquêteresultaten (bijlagen van dit rapport alleen op CD)

Bijlage 4: Kaartmateriaal en tabellen DLG

Bijlage 5: Gebieden waar Particulier Natuurbeheer kansrijk is

Bijlage 6: Literatuurlijst

Bijlage 7: Afkortingen

Lijst figuren en tabellen

Figuren

- Figuur 1. Ligging Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*
- Figuur 2. Werkgebieden reconstructie- en gebiedscommissies 01-01-2004*
- Figuur 3. Opengesteld areaal versus gerealiseerd oppervlak aan nieuwe natuur door particulieren, reconstructiegebied.*
- Figuur 4. Prognose gerealiseerde nieuwe natuur in 2012 (in rood) ten opzichte van de taakstelling.*
- Figuur 5. Aantal aanvragen, aantal aangevraagde hectares en aantal beschikte hectares per jaar, in Brabant.*
- Figuur 6. Hoeveelheid totaal beschikte hectares per jaar in Nederland en in Noord-Brabant.*
- Figuur 7. Verdeling doelgroep op eigendoms grootte*
- Figuur 8. Verdeling respondenten over de sub-doelgroepen.*
- Figuur 9. Deelnamebereidheid*
- Figuur 10. Het aantal hectare dat men wenst om te vormen.*

Tabellen

- Tabel 1.** De verschillende onderdelen van de EHS, hun omvang en realisatietermijn (landelijk)
- Tabel 2.** Oppervlakte die is opengesteld voor particulier natuurbeheer, per reconstructiegebied.
- Tabel 3.** Landelijke taakstelling Particulier Natuurbeheer.
- Tabel 4.** Taakstelling particulier natuurbeheer in de provincie Noord-Brabant
- Tabel 5:** Begrensd oppervlak en realisatie nieuwe natuur door particulieren, per reconstructiegebied.
- Tabel 6.** Percentage aanvragers (grondeigenaren) per grootte categorie begrensde grond en percentage percelen per grootte categorie begrensde grond.
- Tabel 7:** Aantal aanvragen en beschikkingen Functieverandering per jaar in Noord-Brabant
- Tabel 8.** Aanvragen tot wijziging natuurgebiedsplan en natuurdoeltypen.
- Tabel 9.** Bent u eigenaar van een agrarisch bedrijf en / of landgoed?
- Tabel 10.** Crossing van de vraag over NSW-rangschikking met de vraag of men denkt in aanmerking te komen voor omvorming mbv subsidie SN-functieverandering.
- Tabel 11.** Crossing vraag deelnamebereidheid met vraag over grootte van het eigendom.
- Tabel 12.** Crossing vraag deelnamebereidheid met 'soort eigenaar'.
- Tabel 13.** Aantal hectare dat men wenst om te vormen, uitgezet tegen bereidheid tot omvorming. (de getallen zijn een optelling van de antwoorden die mensen in een bepaalde
- Tabel 14.** Aantal hectare dat men wenst om te vormen, per subgroep, van de categorie die zeker wel of waarschijnlijk wel bereid is tot omvorming.
- Tabel 15.** Motivatie. De vijf belangrijkste redenen om grond om te vormen tot natuur.
- Tabel 16.** Motivatie. Redenen voor omvorming grond naar natuur uitgezet tegen de doelgroepen
- Tabel 17.** Motivatie. De vijf belangrijkste redenen om niet om te vormen, uitgezet tegen de subgroepen.

VOORWOORD

Natuur in Nederland is belangrijk. Ook in Brabant, juist in Brabant, waar de industrie en verstedelijking een steeds dringender aanspraak maken op ruimte, moet er ruimte gereserveerd worden voor natuur. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) geeft die ruimte op papier, maar die moet goeddeels nog worden ingevuld. Particulieren hebben daarin een belangrijke rol te vervullen. Particuliere grondeigenaren kunnen en willen hun bijdrage leveren. Er moeten echter een aantal belemmeringen worden gladgestreken om het proces zo in te richten dat “het gaat werken”.

Particulier natuurbeheer biedt een aantal voordelen: Particuliere eigenaren zijn zeer betrokken bij hun directe omgeving en het landschap. Zij staan in het dagelijkse leven met beide benen op hun eigen dierbare grond. Bovendien levert particulier natuurbeheer een gevarieerd en meestal kleinschalig beeld in het landschap op: niet iedereen doet het op dezelfde manier en dat heeft bewezen voordelen. Een particulier kan vaak goedkoper werken, dat was destijds ook een van de redenen om de omslag van minder verwerving naar meer beheer in te zetten.

Vanwege genoemde voordelen pleiten wij als Brabants Particulier Grondbezit, daarbij ondersteund door het Brabants Landschap en de provincie, al jaren voor het inzetten van particulieren bij het realiseren van de taakstelling particulier natuurbeheer, als één van de manieren om de Ecologische Hoofdstructuur te bewerkstelligen. Het Brabants Particulier Grondbezit wil de provincie op deze plaats bedanken voor het vertrouwen waarmee zij deze verkennende studie aan ons heeft toevertrouwd. Erkenning van de rol van particulieren is onmiskenbaar een belangrijke stap voorwaarts.

Ambitieuze taakstellingen, mede ingegeven door de landelijke overheid om 40% van de EHS door particulieren te laten realiseren, moeten leiden naar een groener Brabant: 5806 ha. nieuwe natuur in particulier beheer in Brabant vóór 2012! Deze taakstelling is echter onder de huidige omstandigheden en voorwaarden niet haalbaar. Als we nu niets doen nemen de kansen voor particulier natuurbeheer zelfs alleen maar af. Dan wordt naar schatting tot aan het einde van de realisatieperiode slechts een 1000 hectare nieuwe natuur door particulieren gerealiseerd. Mede door de verkennende studie zijn wij ervan overtuigd dat er méér muziek zit in particulier natuurbeheer dan tot nu te horen is, mits er stevig op wordt ingezet. Het is nog niet te laat! Als de overheid, en met name de provincie, particulier natuurbeheer een serieuze kans wil geven, zou er volgens ons een aantal dingen moeten gebeuren.

Allereerst lopen we aan tegen een afnemend areaal dat voor particulier natuurbeheer nog beschikbaar is. Dit komt door de dubbelfunctie die op dat areaal rust: er kan immers ook verwerving plaatsvinden. De verwerving door terreinbeherende organisaties is goed op gang gekomen. Een goed geoliede machine die omvormt en nieuwe natuur beheert. Particulier natuurbeheer is helaas nog niet zo goed geëquipeerd, en daarmee is een achterstand ontstaan. Het lijkt wel alsof een aankomend

talent dat zojuist met de training is begonnen moet opboksen tegen een meervoudige medaillewinnaar; een ongelijke race.

Daarom stellen wij voor op het areaal dat is opengesteld voor particulier natuurbeheer, totdat de achterstand is ingelopen, (tijdelijk) geen verwerving toe te laten. Een alternatief zou kunnen zijn een areaal aan te wijzen waar particulier natuurbeheer het primaat heeft. Verwerving kan daar dan pas als er bij particulieren geen belangstelling is. Wellicht moet in een aantal “kritische gevallen” (waar de natuur een directe bedreiging ondervindt) de verwerving wel doorgang vinden.

Daarnaast stellen wij voor het areaal waar nu alleen verwerving mogelijk is ook open te stellen voor particulier natuurbeheer. In feite betreft dit de situatie waarvoor in de Provincie Utrecht is gekozen: in de realisatiestrategie is wel aangegeven op welk instrument (verwerving of particulier natuurbeheer) het accent ligt, maar particulier natuurbeheer wordt nergens uitgesloten. Voorop staat immers dat de natuurdoelen gehaald worden, waarbij het niet uitmaakt wie die doelen realiseert.

Een derde ingreep waardoor het areaal voor particulier natuur beheer kan worden vergroot is het overwegen of meebegrenzing van agrarische percelen op landgoederen op korte termijn kan plaatsvinden. Uit het onderzoek is gebleken dat bestaande landgoedeigenaren een hoge deelnamebereidheid tonen ten opzichte van omvorming en juist deze eigendommen zijn nu niet opengesteld als gebied waar particulier natuurbeheer mogelijk is. Door deze discrepantie weg te nemen wordt de doelgroep vergroot met een aantal enthousiaste particuliere grondeigenaren met ervaring in particulier natuurbeheer.

In de tijd dat het areaal voor particulier natuurbeheer op voornoemde wijzen verruimd wordt, is het nemen van een aantal concrete maatregelen nodig, die leiden tot een versnelling van het omvormingstempo door particulieren. Een aantal van de maatregelen die door deze studie hier als aanbeveling worden genoemd zijn gericht op het wegnemen van hindernissen, andere op het vergroten en beter benutten van kansen. In het kort komt het erop neer dat particuliere initiatiefnemers beter gefaciliteerd moeten worden, zodat ze in korte ferme stappen de voorgenomen omvorming kunnen realiseren. Een stap in de goede richting daarbij is het opstellen van de provinciale realisatiestrategie als uitwerking van de “Omslag van minder verwerving naar meer beheer”, waarin ook de balans tussen enerzijds verwerving en anderzijds particulier natuurbeheer wordt hersteld.

Een knelpunt dat moet worden aangepakt is de maatschappelijke en financiële vergoeding voor natuur. Natuur is een nieuw en maatschappelijk ‘product’, in een ontwikkelende markt. Natuur als nieuwe functie brengt momenteel minder op dan de huidige of agrarische functie. Als de maatschappij en de politiek kiezen voor natuur, en daartoe ook - en met recht - particulieren aanspoort, is een financiële vergoeding die kan concurreren met de huidige of alternatieve exploitatie broodnodig.

Het laatste belangrijke punt dat ik hier wil benadrukken is de noodzaak tot vereenvoudiging van de informatievoorziening en de regelgeving. Momenteel vinden initiatiefnemers het lastig om aan de benodigde informatie te komen. Teveel aanspreekpunten, teveel loketten. De realisatieprocedure is lang en complex: teveel verschillende organisaties zijn bij het proces van aanvraag tot realisatie betrokken. Wij pleiten voor minder stappen, een kortere doorlooptijd per stap en een betere

afstemming en coördinatie tussen de organisaties die bij omvorming betrokken zijn. Bovendien kan door het creëren van een platformfunctie tussen provincie en gemeentes, waardoor men beter geïnformeerd is, winst worden geboekt.

Particulier natuurbeheer is kansrijk, maar er is nog veel werk aan de winkel willen we de beoogde doelstellingen halen. In eerste instantie is de Provincie nu weer aan zet. Wij zijn vanzelfsprekend graag bereid om dit proces tot uitbreiding van particulier natuurbeheer verder mede vorm te geven. Op weg naar een mooier en groener en duurzamer Brabant.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Hak.' with a large, stylized initial 'J' and a horizontal line crossing through the signature.

Dhr. J. Hak – voorzitter Brabants Particulier Grondbezit (BPG)

SAMENVATTING

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een netwerk dat bestaande natuurgebieden met elkaar verbindt. Om die verbinding tot stand te brengen moet op sommige plaatsen agrarische grond worden omgevormd tot natuur. Een aantal van die gebieden waar nieuwe natuur tot stand moet komen, zijn via het natuurgebiedsplan, opengesteld voor particulier natuurbeheer. Dit betekent dat de grondeigenaar (met gebruikmaking van de subsidieregeling SN-functieverandering) agrarische grond om kan vormen tot natuur en die vervolgens zelf kan inrichten en beheren, met inachtneming van de vastgestelde natuurdoelen. Op dit areaal mag echter ook verwerving van grond door terreinbeherende organisaties plaatsvinden. Particulier natuurbeheer is in een deel van de EHS dus één van de instrumenten om nieuwe natuur te realiseren.

In de provincie Noord-Brabant - maar ook in andere provincies - hebben nog maar weinig eigenaren van de regeling gebruik gemaakt en de vraag rijst of de taakstelling van 5.806 hectare nieuwe Brabantse natuur door particulieren in 2012 gehaald kan worden.

Door middel van onderzoek (een enquête onder de doelgroep en een kaartanalyse) zijn kansen en knelpunten voor particulier natuurbeheer geanalyseerd, met de bedoeling vervolgens een provinciaal stimuleringskader particulier natuurbeheer op te stellen. Tijdens de analyse van alle beschikbare informatie zijn een aantal knelpunten geconstateerd en als volgt gegroepeerd:

1. Onbekendheid met de mogelijkheden bij een deel van de doelgroep;

53-64% van de mensen die volgens het natuurgebiedsplan wel in aanmerking komt voor omvorming (en de bijbehorende subsidie SN-functieverandering) is daarvan niet op de hoogte.

2. Maatschappelijke en financiële knelpunten;

Het besluit om al dan niet om te vormen berust voor een belangrijk deel op financiële overwegingen. In feite wordt omvorming vergeleken met alternatieve aanwending van grond. Kern van het probleem is dat natuurbeheer geen tak van sport is waarmee de onkosten die gepaard gaan met grondbezit (hypotheek, waterschapslasten) kunnen worden terugverdiend. Over de hoogte van de subsidiebedragen wordt verschillend gedacht, waarschijnlijk afhankelijk van waar het mee wordt vergeleken.

Een aantal potentiële omvormers heeft klachten over de taxatie, die aan de vaststelling van de subsidie vooraf gaat. (een lage taxatie betekent immers een evenredig lage waardedalingcomponent). Een ander financieel knelpunt om aan de procedure te beginnen is het feit dat plan- en advieskosten moeten worden voorgefinancierd, en dat niet zeker is of dit bedrag uiteindelijk zal worden vergoed.

3. Procedurele knelpunten;

Er worden moeilijkheden ervaren rondom het verkrijgen van informatie, de ingewikkelde en langdurige procedures en de vele verschillende aanspreekpunten door het hoge aantal betrokken instanties. Het is voor potentiële deelnemers moeilijk om aan de juiste informatie te komen. Het proces van voorbereiding, aanvraag en realisatie van omvorming gaat in te veel

stappen waarbij ook teveel verschillende instanties betrokken zijn. Hierdoor ontstaat een reeks verschillende aanspreekpunten en veel onduidelijkheid richting de particuliere initiatiefnemer.

4. Beleidsmatige knelpunten;

Het ontbreken van een provinciale realisatiestrategie, het doorleveren van door BBL-verworven gronden, de scheefgroei tussen verwerving en particulier natuurbeheer en het gebrek aan coördinatie tussen de verschillende instanties worden genoemd als beleidsmatige knelpunten. In Brabant ontbreekt de realisatiestrategie die inzicht zou moeten verschaffen met betrekking tot de realisatie van de EHS en de inzet van de instrumenten particulier natuurbeheer en verwerving. Verwerving is ook zonder die strategie tot bloei gekomen, maar particulier natuurbeheer blijft achter. Ook worden door BBL verworven gronden praktisch altijd doorgeleverd aan terreinbeherende instanties, zonder dat wordt nagegaan of er wellicht ook particulieren geïnteresseerd zijn om het natuurbeheer ter hand te nemen.

5. Weinig flexibele begrenzing en een lastige wijzigingsprocedure;

Bij ongeveer één op de drie omvormingsprojecten die door particulieren worden geïnitieerd, is wijziging van het natuurgebiedsplan een noodzakelijke stap om daadwerkelijk te komen tot omvorming. Vaak betreft het landgoedeigenaren; zij komen over het algemeen niet in aanmerking voor omvorming, omdat de (agrarische) grond behorend tot landgoederen niet is opengesteld voor functieverandering, terwijl zij in veel gevallen wel interesse hebben in omvorming. De wijzigingsprocedure is een extra moeilijke stap, vooral omdat de aanvrager ook voor compensatiehectares moet zorgen.

De knelpunten 1 t/m 5 hebben tot gevolg:

6 Een beperkte deelnamebereidheid van begrensden;

23 % van de respondenten is bereid tot omvorming; vooral landgoedeigenaren zijn geïnteresseerd in particulier natuurbeheer. De groep serieus geïnteresseerden is in beeld: bij de enquête hebben 90 mensen aangegeven graag persoonlijk contact te hebben over hun mogelijkheden tot omvorming.

Ingeschat wordt dat door actief in te zetten op de groep geïnteresseerden, nog ongeveer 1200 hectare nieuwe natuur kan worden gerealiseerd in heel Brabant.

7. Het langzame omvormingstempo en de voortschrijdende verwerving, waardoor inmiddels het voor particulier natuurbeheer opengestelde areaal ontoereikend is om de taakstelling te kunnen halen. Er is momenteel ca. 300 hectare nieuwe natuur gerealiseerd door middel van omvorming door particulieren, in heel Brabant. Er is inmiddels slechts 4419 hectare over, waarop nog particulier natuurbeheer kan worden gerealiseerd.

Een laatste punt dat tijdens deze exercitie naar voren is gekomen is dat er door de verschillende betrokken partijen (Kadaster, DLG, DR) geen eenduidig systeem voor data-opslag, -verwerking en –uitwisseling wordt gebruikt. Ook ontbreken eenduidige definities.

Aanbevelingen

Uit het voorgaande vloeien een aantal aanbevelingen voort (zie ook hoofdstuk 5). In zijn algemeenheid zal net als bij het 'verwervingsspoor' meer tijd, energie en geld moeten worden uitgetrokken voor particulier natuurbeheer en de begeleiding van het omvormingsproces. Door beter gebruik te maken van opgedane ervaringen en knelpunten te verhelpen kan het proces geoptimaliseerd worden. De strategie zal enerzijds in moeten spelen op het faciliteren van mensen die wél willen (landgoedeigenaren, maar ook agrariërs). Anderzijds valt er nog veel winst te behalen bij de groep die nog niet weet dat zij begrensd zijn of die nog niet positief staan tegenover omvorming, doordat de voorwaarden voor hen momenteel niet acceptabel zijn.

Onderstaand weergegeven de belangrijkste (meest effectieve) aanpassingen die volgens de begeleidingscommissie bij zullen dragen aan verdere ontwikkeling van het instrument particulier natuurbeheer, en daardoor de realisatie van nieuwe natuur in de EHS zullen bevorderen.

1. Vereenvoudig de regelgeving en procedures. (minder en kortere stappen in het proces) en verbeter de coördinatie tussen verschillende betrokken instanties (door middel van een werkgroep provincie-gemeenten).
2. Maak realisatie van nieuwe natuur aantrekkelijker: Maak natuur tot een product met marktwaarde die kan concurreren met alternatieve toepassingen van grond. Het meest kansrijk lijken het mogelijk maken van nieuwe functies en slimme functiecombinaties in bestaande gebouwen. Toestaan van nieuwe bebouwing kan hierbij in voorkomende gevallen als onderdeel van een integraal plan aan de orde komen. Voorwaarde hierbij is dat een passende functie wordt gezocht die een duidelijke meerwaarde in het totaalplaatje met zich meebrengt. Dit vergt vanzelfsprekend lokaal maatwerk.
3. Werk de provinciale realisatiestrategie uit. Overweeg daarbij het vergroten van het areaal waar particulier natuurbeheer kan worden ingezet, bijvoorbeeld door particulier natuurbeheer ook in die gebieden toe te staan waar nu alleen verwerving wordt voorgestaan. Natuurdoelen blijven hierbij het criterium waarop resultaten worden gemeten, onafhankelijk van het soort natuurbeheerder (terreinbeherende organisatie of particulier). Voor een efficiëntere werkwijze: werk met (jaarlijkse) taak- of doelstellingen.
4. Onderzoek of het in de begrenzing opnemen van landbouwgronden op landgoederen mogelijk is en op welke andere wijze het toepassen van natuurbeheer op (NSW) landgoederen bevorderd kan worden, bijvoorbeeld door het creëren van een stimuleringsregeling.
5. Creëer één loket ten behoeve van de informatievoorziening naar geïnteresseerden en besteedt aandacht aan de groep begrepsden die nog niet weten dat zij voor particulier natuurbeheer in aanmerking komen.
6. Breng een denkslag teweeg bij medewerkers van betrokken instanties: zet particulier natuurbeheer duidelijker op de agenda en verstrek goede informatie over de mogelijkheden.

7. Trek meer tijd, energie en geld uit voor particulier natuurbeheer. Richt de energie in eerste instantie op de mensen die hebben aangegeven wel bereid zijn tot omvorming.

DEEL I

1. Inleiding

1.1 *Aanleiding, probleemstelling en doelstelling*

Natuur en landschap in Brabant zijn de afgelopen decennia sterk veranderd. Er zijn belangrijke natuurwaarden en landschapskwaliteiten verloren gegaan, terwijl er ook nieuwe zijn ontwikkeld. De natuur in Brabant is steeds meer bepaald door en ook afhankelijk geworden van het menselijk handelen. Het landschap is daarvan de afspiegeling. De provincie Brabant wenst een actieve strategie te voeren ten aanzien van de versterking van natuur en landschapswaarden. Eén van de middelen die de provincie Noord-Brabant wenst in te zetten om natuur en landschapswaarden te versterken is particulier natuurbeheer.

Particulieren beheren reeds generaties lang natuur. Goede voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld de diverse landgoederen die de provincie Noord-Brabant rijk is. Particulier natuurbeheer draagt op een effectieve en efficiënte manier bij aan de kwaliteit, vitaliteit en diversiteit van de natuur. Door de grote variëteit aan particuliere beheerders leidt het tot een afwisselende en hoogwaardige natuur die bijdraagt aan de leefbaarheid en vitaliteit van het platteland.

Op nationaal niveau heeft het Rijk haar beleid ten aanzien van de natuur o.a. verwoord in de Ecologische hoofdstructuur, waarin beoogd wordt bestaande natuur te beschermen en te verbinden door 'nieuwe natuur'. De aanleg van 'nieuwe natuur' (op voormalige landbouwgronden) kan op twee manieren geschieden. Enerzijds via verwerving door het Bureau Beheer Landbouwgronden, een uitvoeringsdienst van het ministerie van LNV, waarna de grond wordt doorgeleverd aan terreinbeherende instanties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Brabants Landschap. Anderzijds kunnen particuliere grondeigenaren, middels subsidie, hun agrarische grond permanent omzetten in natuur, het zogenaamde particuliere natuurbeheer. Particulier Natuurbeheer is de algemene term die wordt gebruikt als er sprake is van functieverandering: agrarische grond wordt daarbij duurzaam omgezet in natuur.

In het Natuurgebiedsplan heeft de provincie tot op perceelsniveau vastgelegd waar zij de realisatie van nieuwe natuur wenselijk acht. Daartoe maakt zij onderscheid tussen gebieden waarin zij 1.) alleen verwerving van agrarische gronden voorstaat ten behoeve natuurrealisatie door terreinbeherende instanties en 2.) naast verwerving ook particulier natuurbeheer mogelijk acht.

Vanuit de gedachte dat collectieve waarden collectief beschermd dienen te worden heeft de overheid decennia lang haar natuurbeleid vooral geënt op het veiligstellen van natuurwaarden doormiddel van de verwerving van (natuur)terreinen en de overdracht aan terreinbeherende instanties. In dit beleid bleef het bieden van hoogwaardige mogelijkheden aan particuliere eigenaren gericht op de instandhouding, verbetering en of inrichting van natuurwaarden op deze terreinen onderbelicht.

Medio 2005 is er een belangrijke beleidskentering opgetreden, waarbij het Ministerie van LNV een landelijk beleidskader heeft opgesteld met de titel: *“Omslag van verwerving naar meer beheer” (2005)*. In dit beleidskader geeft het Ministerie aan dat 40% van de binnen de Ecologische Hoofdstructuur te realiseren ‘nieuwe natuur’ door particulieren dient te worden ontwikkeld; de overige 60% door natuurbeschermingsorganisaties. Hiermee tracht zij een betere balans te vinden tussen beheersvormen en het particulier natuurbeheer verder te stimuleren. Per provincie heeft LNV een taakstelling opgesteld ten aanzien van de arealen door particulieren vorm te geven nieuwe natuur. Voor Brabant geldt een taakstelling van ca. 6.000 hectare door particulieren te realiseren nieuwe natuur. Vanuit LNV is 2018 het jaar waarin de EHS moet zijn aangelegd.

De Provincie Noord-Brabant acht een intensivering van het natuurbeleid in de provincie Noord-Brabant noodzakelijk, vanuit het besef dat natuur en landschap een essentiële bijdrage leveren aan een leefbare en duurzame Brabantse samenleving. Daartoe had zij in haar beleidsnotitie Natuur- en Landschapsoffensief (2002) al aangegeven dat -in tegenstelling tot de landelijke doelen om de Ecologische Hoofdstructuur voor 2018 gerealiseerd te hebben-, zij haar beleid heeft gericht op de realisatie van haar provinciale Ecologische Hoofdstructuur voor 2012.

Op dit moment kan worden geconstateerd dat de verwerving van grond en de doorlevering daarvan aan TBO's over het algemeen goed verloopt. Van de in totaal voor nieuwe natuur begrensde 12.741 hectares (waar zowel particulier natuurbeheer als verwerving mogelijk is) is een groot deel (4.763 ha.) reeds verworven en doorgeleverd aan de TBO's. Binnen de gebiedscategorie: “alleen verwerving mogelijk” is van het beschikbaar areaal van 8.647 ha reeds 3.587 ha verworven. Het areaal door particulieren te realiseren nieuwe natuur daarentegen kenmerkt zich echter door een forse achterstand op de taakstelling (gerealiseerd 301 ha. ofwel 5,2%).

Op 30 juni 2006 hebben de bij de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur betrokken partners te weten: de Provincie, Het Brabants Particulier Grondbezit, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten een gezamenlijke intentieverklaring ondertekend, gericht op het treffen van maatregelen die leiden tot een versnelling van de groei van het

areaal particulier natuurbeheer binnen de EHS. In een later stadium is ook de Zuidelijke Land en Tuinbouworganisatie (ZLTO) bij het proces betrokken.

De analyse van kansen en knelpunten die nu voor u ligt, is een eerste uitwerking van de intentieverklaring, op weg naar een kwaliteitsimpuls particulier natuurbeheer.

Om inzicht te krijgen in de vraag waarom sommige particuliere eigenaren wel en anderen deze stap niet zetten, wat hen motiveert en vooral of de genoemde taakstelling van ca. 6.000 hectare binnen de gestelde termijn gehaald zal worden, is dit onderzoek naar de kansen en knelpunten van Particulier Natuurbeheer in Brabant uitgevoerd. Het onderzoek doet bovendien een aantal aanbevelingen tot beleidsmatige en praktische aanpassingen om deelname aan particulier natuurbeheer te vergroten. Derhalve is dit rapport geen eindpunt, maar beoogt juist een nieuwe impuls te geven aan particulier natuurbeheer.

1.2 Betrokken organisaties

Na het ondertekenen van de intentieverklaring particulier natuurbeheer (juni 2006), heeft het Brabants Particulier Grondbezit (BPG) initiatief genomen tot het schrijven en indienen van een projectvoorstel. Hierbij werd voorgesteld dat BPG als opdrachtnemer in nauwe samenwerking met Brabants Landschap (BL) het onderzoek uit zou gaan voeren. De Provincie Noord-Brabant heeft het project goedgekeurd en is dus opdrachtgever. Als klankbord is er vanuit de provincie een begeleidingscommissie samengesteld die voortgang en uitwerking van het project vanuit hun expertise en vanuit de verschillende betrokken organisaties heeft begeleid.

In de **begeleidingscommissie** hebben deelgenomen:

- Dhr. J.C. (Jan) Buys; (*tot eind 2006*)
- Dhr. (Erik) van Moorsel, (*vanaf begin 2007*) Provincie Noord-Brabant, afd. Natuur en Landschap
- Dhr. M. (Marko) Louwes., Provincie Noord-Brabant, afd. Natuur en Landschap
- Dhr. mr. F.J.H. (Frans) van Erve - Brabants Landschap
- Dhr. J. (Jeroen) Nuijsl - Brabants Particulier Grondbezit
- Mw. C.P. (Christine) Naaijen - Brabants Particulier Grondbezit
- Dhr. A. (André) Nagelhout – DLG (*tot eind 2006*)
- Dhr. B.A.W. (Wilbert) Huijgens – DLG (*vanaf begin 2007*)
- Dhr. L. (León) Gerritsen - DLG
- Dhr. J. (Jac) Hendriks - Staatsbosbeheer
- Dhr. L. (Lars) Koreman - Natuurmonumenten
- Dhr. H. (Herman) Litjens - ZLTO

2. Huidig beleid en beleidsontwikkeling

2.1 *Kort overzicht van het natuurbeleid*

Het idee dat natuur in Nederland bescherming en beheer nodig heeft, is niet alleen van recente datum. Vanaf 1950 werd duidelijk dat ruilverkavelingen, industrialisering en grootschalige huizenbouw hun tol begonnen te eisen: 70 plantensoorten waren uitgestorven en nog eens 500 bedreigd. Door milieuvervuiling gingen natuurgebieden kwalitatief en kwantitatief achteruit. In de jaren 60 werd natuurbeheer voor het eerst een politieke kwestie. In 1968 deed de overheid een eerste stap door het invoeren van de Natuurbeschermingswet. De wet maakte het mogelijk om bepaalde gebieden en diersoorten te beschermen.

In de zeventiger jaren van de twintigste eeuw ontstond een scherpe belangentegenstelling tussen het proces van rationalisatie in de landbouw en het streven naar behoud van natuur en landschap in het landelijk gebied. Om dit conflict van belangen te beslechten introduceerde de Relatienota (1975) het principe van compensatie van boeren voor het laten voortbestaan van 'suboptimale' productieomstandigheden: waterbeheer, ontsluiting en omvang van kavels en voor het integreren van zorg voor natuur en landschap in hun bedrijfsvoering.

In 1990 verscheen het Natuurbeleidsplan (NBP). Hierin werd de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) voor het eerst gepresenteerd. In daarop volgende beleidsstukken, zoals het Structuurschema Groene Ruimte van 1995, de nota "Natuur voor mensen, mensen voor natuur" van 2000 en de Nota Ruimte van 2004 is het concept van de EHS bevestigd en verder uitgewerkt.

2.2 *De Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*

De term 'Ecologische Hoofd Structuur' (EHS) werd in 1990 geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan (NBP) van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

De EHS is bedoeld om de natuurgebieden te vergroten en met elkaar te verbinden. Daardoor ontstaat een betere ruimtelijke samenhang tussen de populaties van planten en dieren en zijn de gebieden beter bestand tegen negatieve (milieu)invloeden van buitenaf. De EHS is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur (plant en dier) in feite voorrang heeft. De EHS kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur.

De EHS bestaat uit:

- Bestaande natuurgebieden, reservaten en natuurontwikkelingsgebieden en robuuste verbindingen.
- Landbouwgebieden met mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer (beheersgebieden).
- Grote wateren (zoals de kustzone van de Noordzee, het IJsselmeer en de Waddenzee).

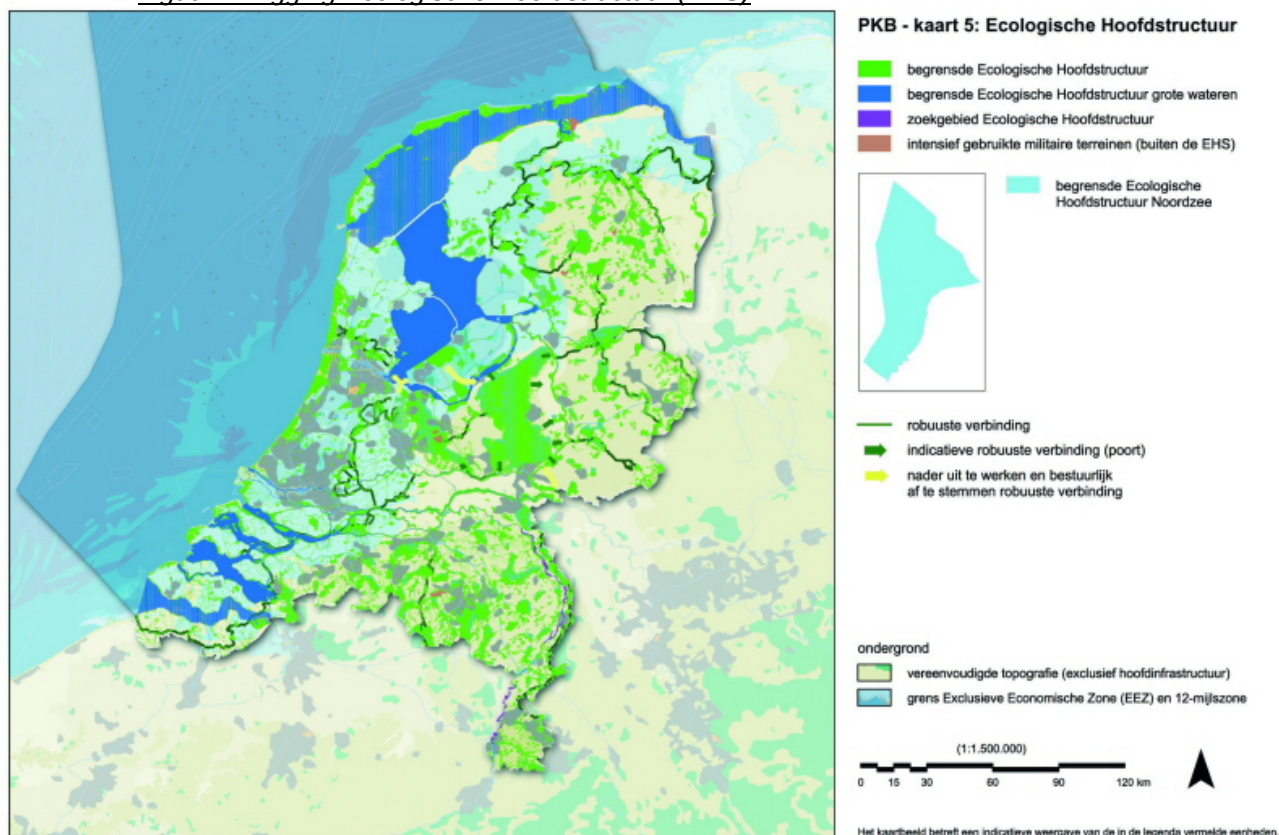
Tabel 1: De verschillende onderdelen van de EHS, hun omvang en realisatietermijn (landelijk)

Bron: LNV-beleid in 2007; plannen van de minister van LNV in kort bestek (gepresenteerd op Prinsjesdag 2006).

Terreinsoort	Omvang in ha.	Realisatietermijn
Bestaande natuurterreinen	453.500	
Nieuwe natuur	151.500	2018
Robuuste verbindingen	27.000	2018*
Beheersgebieden binnen de EHS	90.000	2018
Uitbreiding natte natuur	6.500	2010
TOTAAL	728.500	

*) De tweede tranche van de robuuste verbindingen wordt deels na 2018 gerealiseerd.

Figuur 1: Ligging Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Bron: LNV-loket, internet

Bij de realisatie van de EHS is de taakverdeling als volgt: Het Rijk heeft in het Structuurschema Groene Ruimte van 1995 de algemene grenzen van de EHS neergelegd. Vervolgens hebben de provincies in begrenzingsplannen de concrete grenzen van de EHS vastgesteld en in het streekplan opgenomen. De gemeenten dienen de EHS in de bestemmingsplannen buitengebied van de juiste planologische en juridische bescherming te voorzien.

Realisatie van de EHS vindt plaats door middel van het volgende instrumentarium:

- **Verwerving:** aankoop van landbouwgrond binnen de EHS door de overheid (via BBL) en doorlevering aan een van de terreinbeherende organisaties, die het terrein (gelegen buiten Landinrichtingsgebieden) vervolgens inricht en beheert.
- **Agrarisch natuurbeheer:** agrariërs krijgen een vergoeding voor maatregelen die zij treffen of achterwege laten in de bedrijfsvoering en ten goede komen aan de natuurwaarden, echter de hoofdfunctie van de grond blijft agrarisch.
- **Particulier natuurbeheer:** de particuliere eigenaar verandert de functie van de grond van agrarisch naar natuur, richt het terrein in en beheert dit vervolgens zelf met gebruikmaking van de hiervoor geldende vergoedingssytematiek.

Programma Beheer

Het Programma Beheer is een subsidiestelstel dat de financiële ondersteuning van de EHS ten doel heeft. Het bundelt de twee belangrijkste rijks-subsidieregelingen voor natuur: de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN). In de natuurgebiedsplannen geven provincies aan waar grondeigenaren subsidie kunnen krijgen voor welke natuurdoelen.

Als SN-functieverandering wordt aangevraagd, moet de desbetreffende (landbouw)grond permanent de functie 'natuur' krijgen. De bijdrage uit SN bestaat uit een eenmalige inrichtingssubsidie én uit een compensatie van de waardedaling van de grond (tot maximaal 85% van de getaxeerde landbouwkundige waarde).

Als het om (regulier) natuurbeheer gaat (dus na inrichting, of voor het beheren van reeds langer bestaande natuur), dan kan een beheerspakket worden aangevraagd. Binnen het cluster SN-subsidies bestaat ook een speciale regeling voor het bekostigen van beheer (na de inrichtingsfase). Beheerpakketten worden voor 6 jaar afgesloten.

Met het in werking treden van de Wet ILG (investeringsbudget Landelijk Gebied) per 1 januari 2007, ligt de uitvoering van de regeling SN niet meer bij de landelijke overheid, maar bij de provincie. Daarom is er nu ook sprake van PSN, waarbij de P staat voor provinciaal.

2.3 *Provinciaal beleid*

2.3.1 Natuurgebiedsplannen N-Br

(Bron: natuurgebiedsplannen N-Br, juli 2002)

De provincies hebben ten behoeve van het Programma Beheer in samenspraak met het Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit streefbeelden voor de natuur op kaart gezet. Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Brabant hebben middels de Natuurdoelenkaart deze (globale) streefbeelden voor de Ecologische Hoofdstructuur in mei 2001 vastgesteld. Deze Natuurdoelenkaart is gedetailleerd uitgewerkt in een Natuurdoeltypenkaart. Hiervoor worden op perceelsniveau streefbeelden (natuurdoeltypen) geformuleerd. De Natuurdoeltypenkaart vormt een onderdeel van het natuurgebiedsplan.

Natuurgebiedsplannen

Voor Noord-Brabant zijn 11 natuurgebiedsplannen opgesteld. In een natuurgebiedsplan zijn de doelstellingen aangaande natuur en landschap nader beschreven. Het vaststellen van natuurgebiedsplannen was een ingewikkeld proces, waarbij een afweging tussen verschillende belangen (natuur, landbouw) moest worden gemaakt.

Het natuurgebiedsplan stuurt met name op de ontwikkeling van 'nieuwe' natuur, die ontwikkeld wordt op (voormalige) landbouwgronden. Door middel van natuurgebiedsplannen wordt dus ook sturing gegeven aan de Subsidieregeling Natuurbeheer 2000.

Particulier natuurbeheer

In het natuurgebiedsplan zijn criteria beschreven voor het al dan niet openstellen van als 'nieuwe natuur' aangewezen gronden voor particulier natuurbeheer. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen enerzijds nieuwe natuurgebieden waar uitsluitend verwerving mogelijk is door of ten behoeve van de terreinbeherende instanties, en anderzijds bestaande en nieuwe natuurgebieden waar naast verwerving ook particulier natuurbeheer mogelijk is. Gebieden die niet in aanmerking komen voor particulier beheer zijn voornamelijk gebieden waarvoor bijzondere natuurdoeltypen vastgesteld zijn, die een zeer lange ontwikkelingstijd vergen en/of die (inter)nationaal en provinciaal zeldzaam zijn. . In totaal zijn binnen de nieuwe natuurgebieden in Noord-Brabant 12.741 hectares opengesteld voor particulier natuurbeheer. Hier is daarnaast ook verwerving mogelijk.

Tabel 2. Oppervlakte die is opengesteld voor particulier natuurbeheer,

per reconstructiegebied. Bron: Natuurgebiedsplannen Noord-Brabant. Streefbeelden en subsidies voor natuur en landschap. (juli 2002, Prov. N-Br.).

Natuurgebiedsplan	Aantal hectare opengesteld voor particulier natuurbeheer
Beerze Reusel	2134
Dommeldal-Noord	1725
Dommeldal Zuid-Oost	1118
Dommeldal Zuid-West	799
Westelijke Maasvallei	417
Oostelijke Maasvallei	1005
West-Brabant	867
Oost-Brabant	509
De Mark	2730
Peelvenen	427
Zandley	1010
TOTAAL Brabant	12.741

Koopplicht

Koopplicht houdt in dat het Bureau Beheer Landbouwgronden verplicht is te koop aangeboden gronden te kopen (tegen een redelijk bedrag). Deze koopplicht geldt voor de begrensde gronden die aangeduid worden als verwerving van in het natuurgebied gelegen landbouwgronden ('nieuwe' natuurgebieden). In bestaande bos- en natuurgebieden bestaat geen koopplicht voor Bureau Beheer Landbouwgronden. De koopplicht geldt dus ook voor de nieuwe natuurgebieden die opengesteld zijn voor particulier natuurbeheer.

Subsidie functieverandering

Subsidie functieverandering wordt toegekend voor het blijvend omzetten van landbouwgrond in natuurgrond. Het is mogelijk subsidie functieverandering aan te vragen indien de grond begrensd is binnen het natuurgebiedsplan. Subsidie voor functieverandering is altijd gekoppeld aan een aanvraag voor inrichtingssubsidie voor een of meerdere basis en/of pluspakketten. De subsidie functieverandering is berekend op basis van de waardevermindering van het terrein als gevolg van de omzetting van landbouwgrond naar natuurterrein. Op basis van een taxatie door een onafhankelijk taxateur wordt de waarde van de grond vastgesteld. De regeling vergoedt 80-85% van de waardevermindering, op basis van de taxatie als landbouwgrond. Deze vergoeding wordt in één keer en belastingvrij uitgekeerd.

2.3.2 Relatie met (NSW-)landgoederen en wijziging EHS-begrenzing

Het rijksbeleid is erop gericht dat landgoederen zoveel mogelijk in particulier bezit blijven. Alleen in bijzondere gevallen, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een dreigende versnippering, kan op ad hoc-basis verwerving door een terreinbeherende organisatie gesubsidieerd worden. Deze zogenaamde 'vangnet-constructie' vormt een bijzonder onderdeel binnen de verwervingscategorie 'bestaande natuur'. Om die reden werden in landgoederen gelegen landbouwgronden in de begrenzingsplannen van de EHS niet begrensd als te verwerven reservaat- of natuurontwikkelingsgebied ('nieuwe natuur'). In veel gevallen zijn die gronden wel begrensd als beheersgebied. Deze beleidslijn is doorgetrokken bij de omzetting van de begrenzingsplannen in de natuurgebiedsplannen.

Het gevolg van dit beleid is dat het middel particulier natuurbeheer thans niet kan worden ingezet op de op (NSW-)landgoederen voorkomende agrarische percelen.

Wijziging EHS-begrenzing

Als de grond van een particuliere eigenaar (bijv. een landgoedeigenaar) niet binnen de EHS-begrenzing ligt en niet in aanmerking komt voor SN-functieverandering, kan hij bij de provincie een voorstel indienen om de begrenzing aan te passen in het kader van de procedure tot wijziging van de natuurgebiedsplannen (en/of het beheersgebiedsplan). Verzoeken tot wijziging dienen voorgelegd te worden aan Gedeputeerde Staten (GS). Een verzoek tot wijziging moet aan een aantal criteria voldoen, o.a. in het geval dat er sprake is van uitbreiding van de EHS, moet het verzoek informatie bevatten waaruit blijkt hoe deze uitbreiding wordt gecompenseerd door een inkrimping van de EHS elders. Wanneer de initiatiefnemer er niet in slaagt zelf, gelijktijdig met het verzoek om uitbreiding, een voorstel voor inkrimping elders in te dienen, zal de provincie beoordelen of zij het wenselijk vindt het voorstel toch in te willigen. De initiatiefnemer dient in dat geval aan te geven waarom hij geen compensatie-voorstel voor kan leggen. De provincie zal beoordelen of het voorstel van een voldoende ecologische meerwaarde is in relatie tot de totale EHS. In dat geval kan zij besluiten om het areaal nieuwe natuur tijdelijk ruimer te laten zijn dan het aan de provincie toegekende quotum van 20.869 ha. Gedeputeerde Staten hebben vastgelegd dat deze overbegrenzing tijdelijk is en maximaal 500 ha mag bedragen. Indien dit maximum is bereikt, kunnen er geen hectares meer worden toegevoegd. De hoeveelheid teveel begrensde hectaren dient tot 0 teruggebracht te zijn op het moment dat de 2^e generatie Reconstructieplannen in werking treedt (2009).

Verzoeken tot wijziging kunnen het hele jaar worden ingediend. Sluitingsdatum is 1 januari van elk jaar. Verzoeken die binnen deze termijn zijn binnengekomen zullen worden meegenomen in de wijzigingsprocedure van dat jaar. *(Bron: Toelichting procedure tot wijziging van de natuurgebiedsplannen en het beheersgebiedsplan Noord-Brabant.)*

2.3.3 Natuur & Landschapsoffensief en evaluatie

In 2002 is door de provincie Noord-Brabant het Natuur- en Landschapsoffensief geformuleerd, waarin een intensivering van het natuur- en landschapsbeleid werd voorgestaan. De hoofdlijnen van het beleid staan beschreven in het perspectief Grootse Natuur. Het voorgestane beleid is onder meer gericht op het realisatie en bescherming van een robuust netwerk van natuurgebieden en tussenliggende verbindingzones (de EHS).

(Bron: natuur- en Landschapsoffensief, Provincie Noord-Brabant, 2002)

Het gevoerde (provinciale) beleid op basis hiervan is in 2005 (tussentijds) geëvalueerd en er zijn strategieën bepaald op basis waarvan de gestelde doelen zouden moeten worden gehaald. De conclusie in het evaluatie-rapport mbt de realisatie van de EHS luidt: *“De EHS zou in de planperiode ‘versneld’ worden gerealiseerd vanwege de opgelopen achterstand. Weliswaar is er ‘beleidsmatig’ een versnelling aangebracht, maar dit is in de uitvoering nog niet zichtbaar, zodat het onwaarschijnlijk is dat de EHS überhaupt in de planperiode (tot 2012) wordt gerealiseerd. Realisatie van de EHS in 2018 is wel realistisch.”* (aldus de onderzoekers van de Radboud Universiteit Nijmegen).

Deze conclusies zijn door Provinciale en Gedeputeerde Staten onderschreven en de EHS is een van de thema's die vervolgens meer prioriteit heeft gekregen.

2.4 Taakstelling particuliere natuur

2.4.1 Taakstelling

De huidige EHS en de onderverdeling van taken om de toegekende hectares nieuwe natuur in te vullen heeft een lange geschiedenis. De taakstelling voor Brabant is een afgeleide van de landelijke taakstelling.

Omslag verwerving naar meer beheer

De kabinetten Balkenende I en II hebben een koerswijziging ingezet. Hierbij is het accent bij de realisatie van de EHS van aankoop van gronden verder naar particulier en agrarisch natuurbeheer verschoven. De reden hiervan was de maatschappelijke discussie “gelijke monniken, gelijke kappen”, waarmee werd voorgestaan agrariërs, particuliere grondbezitters en terreinbeherende organisaties dezelfde mogelijkheden te geven om binnen de EHS het natuurbeheer te organiseren, met een soortgelijke financiële tegemoetkoming.

Voor het kabinet waren er indertijd twee belangrijke redenen om deze omslag te maken. Ten eerste moest de omslag er voor zorgen dat meer mensen zich betrokken zouden gaan voelen bij het natuurbeleid. Daarnaast meent het kabinet dat door de omslag het natuurbeleid goedkoper zal worden. (Bron: Van aankoop naar beheer – MNP; rapport 5)

Sinds deze omslag ‘van minder verwerving naar meer beheer’, is de taakstelling voor particulier natuurbeheer dus verhoogd. (bron: *bijlage BO-1: Beleidskader omslag van minder verwerving naar meer beheer*).

De nieuwe taakstelling is gebaseerd op *de restanttaakstelling verwerving nieuwe natuur op 1 januari 2004*, zijnde 77.500 ha. Hiervan zal 60% via verwerving worden gerealiseerd. De resterende 40% wordt gerealiseerd door particulier natuurbeheer (3/4^e) en agrarisch natuurbeheer (1/4^e). Deze taakstelling voor particulier natuurbeheer betekent een uitbreiding van de oorspronkelijke taakstelling en telt op bij de oude taakstelling van 19.200 ha.

Tabel 3. Landelijke taakstelling Particulier Natuurbeheer. Bron: bijlage BO-1: Beleidskader omslag van minder verwerving naar meer beheer.

	Te realiseren (ha)	Waarvan robuuste verbindingen
Restant taakstelling verwerving	46.500	15.000
Totaal te realiseren Particulier natuurbeheer *)	42.800	8.000
Te realiseren Agrarisch natuurbeheer i.k.v. omslag	7.700	2.700
Totaal	97.000	25.800

De huidige landelijke taakstelling voor realisatie van de EHS middels particulier natuurbeheer bedraagt dus 42.771 ha, afgerond 42.800 ha.

Op basis van de *landelijke* taakstelling heeft LNV in haar beleid de taakstelling per provincie vastgesteld.

Tabel 4. Taakstelling particulier natuurbeheer in de provincie Noord-Brabant

Bron: Bijlage BO-1, Beleidskader omslag van minder verwerving naar meer beheer

Provincie	Particulier Natuurbeheer (19.200 ha)	Nieuwe natuur taakstelling Particulier Natuurbeheer i.v.m. de omslag (30% van restant taakstelling verwerving op 1-1-2004)	Robuuste Verbindingen taakstelling Particulier Natuurbeheer i.v.m. de omslag 1 ^e + 2 ^e tranche	Totaal taakstelling Particulier Natuurbeheer
Noord-Brabant	2.654	2.798	345 + 18	5.806

De taakstelling voor particulier natuurbeheer in Noord-Brabant bedraagt dus 5806 ha. In de beleidsnota "Natuur- en landschapsoffensief" wordt 2012 gezien als eindpunt van de realisatie van de EHS. Dit betekent dat er in Brabant gemiddeld ca. 1000 hectare per jaar moet worden omgevormd.

2.4.2 Realisatiestrategie

Om de taakstelling te verwezenlijken is gesteld dat provincies voor 1 januari 2006, met inachtneming van de uitgangspunten in het beleidskader en in overleg met (koepel) organisaties van agrariërs, andere particulieren en terreinbeheerders, een realisatiestrategie zouden hebben vastgesteld. De realisatiestrategie geeft voor ieder gebied duidelijkheid of realisatie wordt nagestreefd via een actieve verwervingsstrategie of via een actieve beheersstrategie. De beheerstrategie is afgeleid van de natuurdoelen. Naarmate de natuurdoelen grootschaligere en kwetsbaardere natuur betreffen, nemen de eisen aan inrichting en beheer toe. Bij bepaalde natuurdoelen volstaat individueel beheer op perceelsniveau, terwijl andere natuurdoelen het noodzakelijk maken dat inrichting en beheer voor een heel gebied zijn afgestemd of zelfs in een hand zijn gelegd. De beheerstrategie bepaalt daarmee de voorwaarden die gelden voor particuliere beheerders en bij verwerving en beheer door de terreinbeheerders. *(bron: BO-1 Beleidskader omslag van minder verwerving naar meer beheer)*.

Zij gemeld dat in Brabant deze realisatiestrategie vooralsnog ontbreekt.

DEEL II

ONDERZOEKSRESULTATEN

3. Particulier natuurbeheer in de praktijk

De realisatie van de nieuwe natuur in de EHS hangt dus voor een belangrijk deel (5806 ha) af van de bereidheid van eigenaren van begrensde gronden om hun agrarische percelen om te zetten in natuur.

Door middel van een combinatie van verschillende onderzoeksmethoden, namelijk een analyse van bestaand beleid en onderzoeken, een ruimtelijke analyse en een enquête onder de doelgroep, is een overzicht gemaakt van kansen en knelpunten van particulier natuurbeheer.

Kan de provinciale taakstelling in Noord-Brabant worden gehaald? Wat zijn de motieven van mensen die begrensd zijn om al dan niet mee te doen. Waar zitten kansen en knelpunten?

Oriëntatiefase

In de oriëntatiefase van dit onderzoek heeft een aantal contactmomenten met ervaringsdeskundigen en onderzoekers plaatsgevonden. Daarin kwamen vaak problemen naar voren, maar werden soms ook oplossingen voorgesteld. De geluiden die naar voren zijn gekomen zijn erg waardevol gebleken bij het opstellen van de enquête, maar geven ook een zekere bandbreedte aan waarbinnen de discussie over particulier natuurbeheer (en de subsidieregeling SN-functieverandering in het bijzonder) zich begeeft.

3.1 ***Kaartanalyse***

De kaartanalyse, uitgevoerd door DLG-Regio Zuid, diende om de stand van zaken voor wat betreft particulier natuurbeheer in Brabant vast te leggen. Op een kaart is aangegeven waar - op basis van de thans vigerende natuurgebiedsplannen- particulier natuurbeheer in Noord-Brabant mogelijk is. Voorts is onderzocht hoeveel hectaren nieuwe natuur reeds door particulieren zijn gerealiseerd en of dit overeenkomt met de taakstelling van de provincie.

In de analyse zijn factoren betrokken als de gemiddelde omvang van de per project door particulieren omgevormde natuur alsmede of er geografisch afgebakende gebieden aanwijsbaar zijn waar particulier natuurbeheer voor dan wel achterloopt op de taakstelling. Daarbij is uitdrukkelijk gekeken of er in deze gebieden factoren aanwijsbaar zijn die dit proces bespoedigen dan wel vertragen.

A. Taakstelling Brabant: Zoals in paragraaf 2.4.1 uiteengezet is, bedraagt de taakstelling voor particulier natuurbeheer in Noord-Brabant 5806 ha. De provincie heeft zich voorgenomen de taakstelling voor de gehele EHS, met inbegrip dus van de taakstelling voor

particulier natuurbeheer, vóór 2012 te realiseren, wat inhoudt dat moet worden ingezet op realisatie van circa 1000 ha. particulier natuurbeheer per jaar. (bron: Landschapsoffensief).

B. Aantal begrensde hectares: Is de taakstelling in theorie haalbaar?

In de natuurgebiedsplannen voor Brabant wordt gesteld dat in totaal 12.741 hectare beschikbaar is voor particulier natuurbeheer. Tegelijkertijd staan deze gronden open voor verwerving. Doordat de verwerving inmiddels is voortgegaan, is dit areaal thans reeds behoorlijk afgenomen.

Uit resultaten van de kaartanalyse door DLG, tabel 5 (bijlage 4), blijkt dat op 5712 ha (bij een ondergrens van 0,5 ha op perceelsbasis) nog nieuwe natuurrealisatie mogelijk is. Als hiervan de hectares worden afgetrokken die door overheden en TBO's kunnen worden gerealiseerd, blijven er 5278 hectare over, bij een ondergrens van 0,5 ha, beschikbaar voor particuliere natuurrealisatie (onderkant tabel, "netto nieuwe natuur door particulieren"). Naast particulier natuurbeheer is ook hier verwerving mogelijk.

De reeds gerealiseerde 337 hectaren nieuwe natuur door particulieren moeten hierbij worden opgeteld om te komen tot het maximaal haalbare aantal hectaren aan nieuwe particuliere natuur: $5278 + 337 = \text{maximaal } 5615 \text{ hectare}$. Dit is minder is dan de taakstelling.

Correctie voor nieuwe natuur binnen landinrichtingsgebieden

Binnen de landinrichtingsgebieden De Hilver, Zundert en Baarle-Nassau liggen nog 859 ha nieuwe natuur die nog niet gerealiseerd is. Hier is in theorie wel SN-functieverandering mogelijk, maar in de praktijk zijn binnen deze landinrichtingsprojecten al afspraken gemaakt over natuur en natuurbeheer, waardoor particulier natuurbeheer (SN) geen realistische optie meer is.

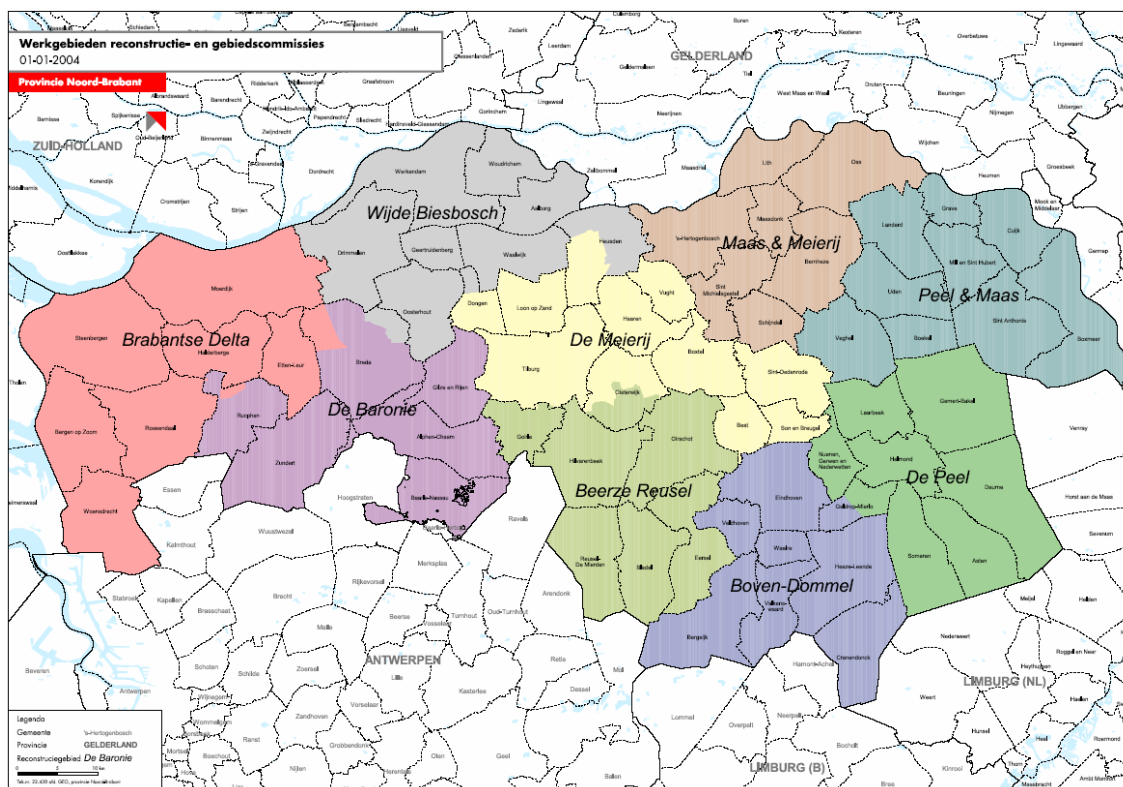
Het aantal hectares nieuwe natuur moet dus eigenlijk met 859 worden gecorrigeerd, wat een zogenaamd 'worst case scenario' oplevert voor particulier natuurbeheer: 4756 ha. maximaal haalbaar. (waarvan 4419 hectare waar nog particulier natuurbeheer mogelijk is).

Een belangrijke conclusie is dat het begrensde oppervlak voor nieuwe natuur door particulieren kleiner is dan de taakstelling. Het maximaal haalbare oppervlak voor nieuwe natuur door particulieren is nog weer lager dan het begrensde oppervlak.

C. Realisatie in de praktijk:

Een aantal instanties heeft vanuit hun betrokkenheid gegevens geleverd met betrekking tot begrenzing en realisatie van de EHS. Afhankelijk van de manier van tellen kunnen hier verschillende getallen uitkomen. Als het om landelijke cijfers gaat, worden hier de cijfers van Dienst Regelingen (DR) gebruikt. Daar waar het om Brabant gaat en een opsplitsing naar reconstructiegebied wenselijk is, zullen gegevens van Dienst Landelijk Gebied (DLG) worden gebruikt. Het aantal reeds afgesloten hectares nieuwe particuliere natuur (eind 2006), geteld sinds 2001, is voor heel Brabant 301 ha. (bron Dienst Regelingen); Dit komt overeen met

5,2% van de taakstelling. In tabel 5 van DLG (bijlage 4) is eveneens te zien hoeveel hectare per reconstructiegebied begrensd en inmiddels gerealiseerd is.

Figuur 2. Werkgebieden reconstructie- en gebiedscommissies 01-01-2004
De ruimtelijke analyses (kaart en tabellen DLG) zijn uitgevoerd per reconstructiegebied.

Vergeleken met de landelijke procentuele score particuliere nieuwe natuur:

Begin 2005: 2701 ha. (6,3%) particulier natuurbeheer gerealiseerd (Alg. Rekenkamer)

Eind 2005: 3288 (8%) bron website MNP: <http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-1367.html>

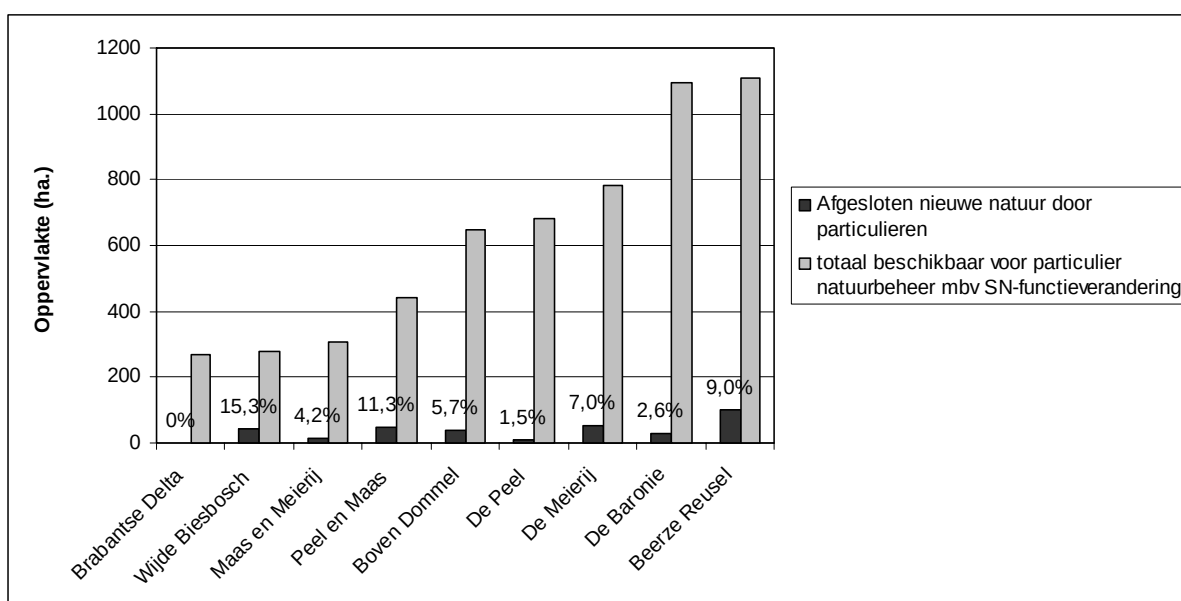
Toelichting tabel en kaart (in bijlage 4)

De huidige stand van zaken mbt particulier natuurbeheer is weergegeven op de kaart in bijlage 4 en bijbehorende tabel .

De totale oppervlakte van de toekomstige EHS bestaat in Brabant 109.674 ha. Het overgrote deel hiervan is bestaande natuur en nieuwe natuur, in beheer/eigendom bij overheden en TBO's. (groene categorie), 81.634 ha. Een kleiner deel is nieuwe natuur, in eigendom of beheer van TBO's. (grijze categorie), te weten: 8.350 ha. Tot slot de 5.712 ha waar (behalve verwerving) ook particulier natuurbeheer mogelijk is. Volgens de tellingen van DLG is tot nu toe op 337 hectare particulier natuurbeheer (mbv functieverandering) door particulieren gerealiseerd.

Tabel 5 (deels; de complete tabel 5 zit in de bijlage): Begrensd oppervlak en realisatie nieuwe natuur door particulieren, per reconstructiegebied. bron: kaartanalyse DLG

Reconstructiegebied:	Beerze Reusel	Boven Dommel	Brabantse Delta	De Baronie	Wijde Biesbosch	Peel en Maas	Maas en Meierij	De Peel	De Meierij	Totaal:
Netto Hectare (nog af te sluiten Nieuwe Natuur door particulieren; (ondergrens > 0,5 ha)	1008	613	267	1.066	237	392	295	674	727	5.278
Afgesloten nieuwe natuur particulier beheer	100	37	0	29	43	50	13	10	55	337
Totaal	1108	650	267	1095	280	442	308	684	782	5.615,0
% afgesloten nieuwe natuur part. beh.	9,0%	5,7%	0,0%	2,6%	15,3%	11,3%	4,2%	1,5%	7,0%	6,0%

Figuur 3. Opengesteld areaal versus gerealiseerd oppervlak aan nieuwe natuur door particulieren, reconstructiegebied.

Voortgang

Als de gerealiseerde hectares nieuwe natuur worden gerelateerd aan het opengestelde areaal, kan een “voortgangs-score” in termen van % berekend worden, per reconstructiegebied. De gemiddelde voortgang (ten opzichte van het beschikbare aantal hectares voor particulier natuurbbeheer) in heel Brabant zit op 6%.

Aangezien de absolute getallen laag zijn en vanuit ervaring bekend is dat een enkele aanvrager voor een relatief groot aandeel nieuwe natuur heeft gezorgd, zijn de verschillen tussen reconstructiegebieden niet zeer overtuigend.

Reconstructiegebied Beerze Reusel heeft in *absolute* termen een groot areaal nieuwe particuliere natuur (nl. 100 ha.). De Wijde Biesbosch, Peel en Maas en Beerze Reusel scoren *relatief* hoog als de gerealiseerde oppervlakten afgezet worden tegen het beschikbare areaal. (percentage gerealiseerde nieuwe natuur ten opzichte van wat mogelijk is – grafiek hierboven). Opvallend laag scoort de Brabantse Delta, waar nog geen nieuwe particuliere natuur gerealiseerd is.

Vergelijken we deze gegevens met de landelijke voortgang:

In de natuurbalans 2006 wordt gesteld: “De realisatie van *nieuwe natuur* ligt achter op schema. Dat geldt vooral voor het areaal natuur dat daadwerkelijk is ingericht. Ruim halverwege de realisatietermijn moet nog bijna drie kwart worden gerealiseerd. De robuuste verbindingen die nog aangelegd moeten worden en particulier natuurbeheer zijn het meest vertraagd.” (*Natuurbalans 2006, MNP*)

Ook landelijk wordt de taakstelling voor particulier natuurbeheer (nog) niet gehaald. De oppervlakte met verplichtingen die tot en met 2005 zijn aangegaan, bedroeg 3.288 ha. Uitgaande van de eindtaakstelling van 42.771 ha in 2018, zou inmiddels 6.750 ha gerealiseerd moeten zijn volgens de lineaire taakstelling. (*Natuurbalans 2006, MNP*).

Grootte eigendommen die in aanmerking komen voor particulier natuurbeheer

Zoals onderstaande tabel weergeeft is het merendeel van de begrensde oppervlaktes relatief klein, tussen de 0,5 en 2 ha. Dit betekent in de praktijk dat voor de realisatie van de EHS door particulier natuurbeheer de doelgroep relatief groot is, oftewel: veel mensen moeten afzonderlijk het omvormingstraject afleggen om tot het gewenste aantal hectares te komen.

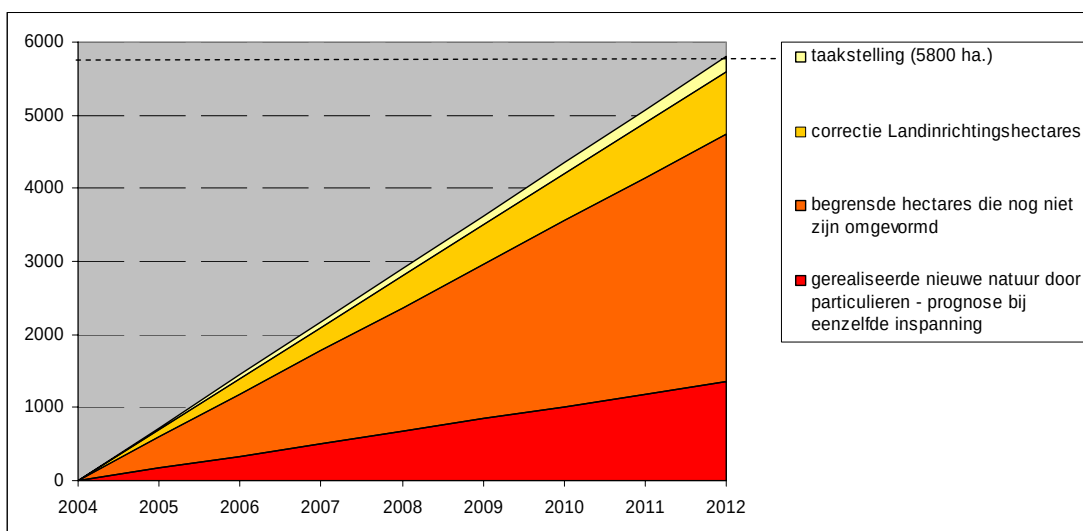
Tabel 6. Percentage aanvragers (grondeigenaren) per groottecategorie begrensde grond en percentage percelen per groottecategorie begrensde grond. Bron: DLG

	aantal aanvragers in aanmerking voor omvorming	aantal aanvragers reeds omgevormd
0-0,5 ha	0,0%	0,0%
0,5-2 ha	58,4%	57,1%
2-5 ha	27,4%	20,6%
5-10 ha	10,0%	7,9%
10-25 ha	3,7%	11,1%
25-50 ha	0,4%	1,6%
50-100 ha	0,1%	1,6%
>100 ha	0,1%	0,0%

	aantal percelen in aanmerking voor omvorming	aantal percelen reeds omgevormd
0-0,5 ha	30,1%	5,3%
0,5-2 ha	48,3%	60,2%
2-5 ha	16,5%	21,1%
5-10 ha	3,6%	9,8%
10-25 ha	1,3%	3,8%
25-50 ha	0,1%	0,0%
50-100 ha	0,0%	0,0%
>100 ha	0,0%	0,0%
TOTAAL	3433	133

Omvormingstempo – prognose

In onderstaande grafiek zijn taakstelling, maximaal beschikbaar areaal en realisatie van nieuwe natuur uitgezet op een tijdsschaal. In feite zijn de resultaten tot nu toe geëxtrapoleerd over de tijd om te zien welk deel van de taakstelling in 2012 gerealiseerd zal zijn, als in het huidige tempo wordt doorgezet. Hierbij is aangenomen dat de taakstelling lineair over de tijd verdeeld is.

Figuur 4. Prognose gerealiseerde nieuwe natuur in 2012 (in rood) ten opzichte van de taakstelling.

De grafiek laat het volgende zien: bekijk de lijnen (en gekleurde vlakken) van boven naar beneden. De bovenste lijn geeft aan dat de taakstelling in 2012 op 5806 ha. uit moet komen. De taakstelling is lineair verdeeld over het aantal jaren tot 2012. De lijn daar net onder geeft het maximaal aantal hectares dat mogelijk kan worden gerealiseerd, als alle hectares die zijn opengesteld voor particulier natuurbeheer ook daadwerkelijk worden ingevuld door particulier natuurbeheer. Het bovenste lichtgele vlakje geeft dus aan wat het verschil is tussen taakstelling en maximaal haalbaar.

Vervolgens is in het donkergele vlakje weergegeven welke hectares in Landinrichtingsprojecten gelegen zijn en waar het minder realistisch is dat particulier natuurbeheer gerealiseerd zal worden. Officieel zijn deze hectares wel opengesteld voor particulier natuurbeheer. Het oranje vlak geeft de oppervlakte die is opengesteld voor particulier natuurbeheer, waar nog geen nieuwe natuur is gerealiseerd. (wel begrensd, nog niet ingevuld). Het rode gebied aan de onderzijde is een prognose van de nieuwe natuur door particulieren in 2012, als het huidige omvormingstempo door particulieren wordt voortgezet.

Als de toename van nieuwe natuur (omvorming) in het huidige tempo doorzet zal in 2012 een kwart van de taakstelling gehaald zijn. Als dezelfde taakstelling overigens wordt uitgesteld tot 2018 en er in het huidige tempo nieuwe particuliere natuur bijkomt, zal ongeveer 42% van de taakstelling gehaald zijn. Alle reconstructiegebieden lopen achter op hun taakstelling

(gerelateerd aan de beschikbare oppervlakte voor particulier natuurbeheer in dat reconstructie-gebied).

Het Onderzoeksrapport van de Algemene Rekenkamer (Ecologische Hoofdstructuur, oktober 2006) stelt over de landelijke voortgang het volgende: "Gezien de ambitieuze doelstelling is het tempo waarin particulier beheer tot stand komt laag. Zelfs wanneer het hoge tempo van 2004 en 2005 vastgehouden zou worden, zou slechts ongeveer de helft van de taakstelling gehaald worden".

Aanvragen en beschikkingen

Ook Dienst Regelingen heeft gegevens beschikbaar gesteld, met name over het aantal aanvragen mbt particulier natuurbeheer. Dienst Regelingen behandelt en toetst aanvragen ivm subsidieverstrekking in het kader van de Subsidieregeling Natuur – onderdeel functieverandering. (SN-functieverandering).

Tabel 7: Aantal aanvragen en beschikkingen Functieverandering per jaar in Noord-Brabant

Bron: gegevens Dienst Regelingen;

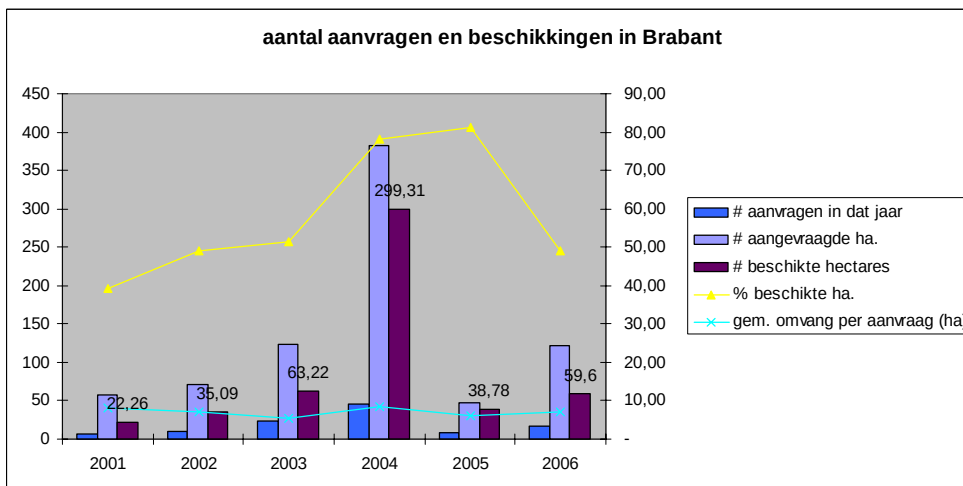
N.B.: peildatum 18 december 2006, inclusief bosaanleg buiten de EHS

jaar	Aantal aanvragen	aantal beschikte aanvragen	# aangevraagde ha.	# beschikte hectares	gem. omvang per aanvraag (ha)	Gemiddelde omvang per beschikte aanvraag
2001	7	5	56,94	22,26	8,13	4,45 ha
2002	10	4	71,43	35,09	7,14	8,77 ha
2003	23	12	122,99	63,22	5,35	5,27 ha
2004	46	41	382,25	299,31	8,31	7,30 ha
2005	8	5	47,69	38,78	5,96	7,76 ha
2006	17	11	121,65	59,6	7,16	5,42 ha
TOTAAL	111	78	802,95	518,26		

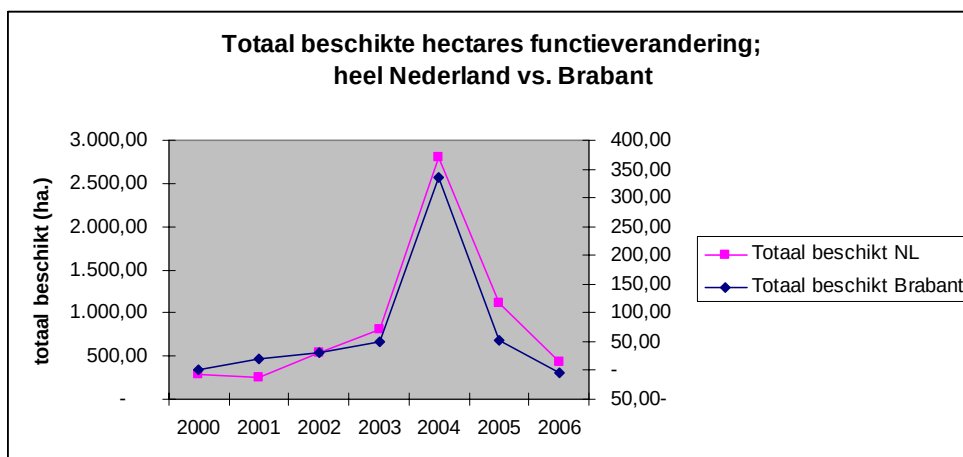
Op basis van tabel 7 wordt duidelijk dat de Dienst Regelingen voor bijna 520 hectare nieuwe natuur in Brabant subsidie heeft beschikt. Hierin is ook meegenomen de aanleg van bos buiten de EHS. Deze regeling was tot 2004 van kracht en werd ook onder de noemer "functieverandering" geschaard. 301 hectare is toe te schrijven aan particulier natuurbeheer binnen de EHS.

Ook blijkt dat niet alle aanvragen worden goedgekeurd. De meest voorkomende redenen voor afwijzing van een aanvraag door Dienst Regelingen zijn technische mankementen mbt de aanvraag, bijvoorbeeld als het aangevraagde perceel toch niet begrensd blijkt te zijn, het verkeerde pakket wordt aangevraagd, te klein is of anderszins niet voldoet aan de geldende

randvoorwaarden. Dezelfde gegevens worden hieronder grafisch weergegeven. Hier valt de piek van 2004 al op.

Figuur 5. Aantal aanvragen, aantal aangevraagde hectares en aantal beschikte hectares per jaar, in Brabant. Op basis van gegevens Dienst Regelingen.

Figuur 6. Hoeveelheid totaal beschikte hectares per jaar in Nederland en in Noord-Brabant. Op basis van gegevens van Dienst Regelingen. De trends zijn vergelijkbaar.

In de periode van 2001 tot 2004 is een groei waarneembaar, zowel in het aantal aanvragen als in het totaal aantal aangevraagde hectares. In 2005 is een behoorlijke terugval te zien. Deze terugval is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door 2 factoren:

- in 2005 was de regeling bosaanleg buiten de EHS niet meer van kracht
- vanaf 2005 wordt een andere taxatie-methode gebruikt. Voor 2005 golden regionaal vastgestelde bedragen voor de waardecompensatie van grond, ongeacht de actuele marktwaarde van het perceel dat werd omgevormd. Vooral voor de minder waardevolle gronden was omvorming interessant. Vanaf 2005 wordt het perceel waarvoor omvormingssubsidie wordt aangevraagd eerst getaxeerd en wordt op basis daarvan de subsidie-bijdrage (80-85%) vastgesteld. Het verschil tussen actuele waarde en subsidie-vergoeding is daardoor nagenoeg verdwenen, wat de regeling dus minder interessant maakt.

3.2 Wijziging EHS-begrenzing

Als een grondeigenaar niet in aanmerking komt voor particulier natuurbeheer of hij een ander soort natuur wil aanleggen, bestaat de mogelijkheid om een verzoek in te dienen om de in het natuurgebiedsplan vastgestelde begrenzing of natuurdoeltype te wijzigen.

In 2005 heeft de provincie de eerste wijzigingsprocedure doorlopen. Hierin zijn wijzigingsverzoeken van eind 2003, 2004 en 2005 meegenomen. In 2004 is er geen procedure geweest, omdat toen de Reconstructie op handen was.

Het besluit tot wijziging 2006 is begin oktober 2006 vastgesteld. Hier zijn alle verzoeken, die tot 1 januari 2006 zijn gedaan, meegenomen.

In 2006 zijn er tot nu toe (oktober 2006) 6 verzoeken binnengekomen, die in de volgende ronde zullen worden beoordeeld en afgehandeld.

Tabel 8. Aanvragen tot wijziging natuurgebiedsplan en natuurdoeltypen.

Bron: gegevens provincie Noord-Brabant

	2005		2006	
	Door particulieren	door overheden, waterschappen, landinrichtingscommisseries en TBO's (+ bosgroep)	Door particulieren	door overheden, waterschappen, landinrichtingscommisseries en TBO's (+ bosgroep)
# goedgekeurde verzoeken mbt Gebiedsplan	7 aanvragen (66,47 ha)	19 aanvragen (78,87 ha.)	8 aanvragen (33,56 ha.)	14 aanvragen (49,44 ha)
# goedgekeurde verzoeken mbt Natuurdoeltypen	34 x	14 x	3 x	4 x
Totaal # goedgekeurde herbegrenzingsaanvragen	41	33	11	18
Totale toename EHS	145.17 ha		83 ha	

Uit deze gegevens zijn geen trends af te lezen. De enige conclusie is dat de EHS in Noord-Brabant, door deze wijzigingen, met **228,17 ha.** is toegenomen. Deze uitbreiding van de EHS is in strijd met de afspraken tussen rijk en provincies over het te realiseren areaal nieuwe natuur. Daarom heeft de provincie de eisen voor wijzigingen aangepast. Sinds 2006 moet een wijzigingsverzoek ook gepaard gaan met een voorstel tot compensatie. Dit betekent dat de initiatiefnemer niet alleen aan moet geven wat de ecologische meerwaarde is van het stuk dat hij bij de EHS wil betrekken, maar ook een voorstel moet doen waar dat stuk weer kan worden gecompenseerd. De eigenaar van dat compensatie-stuk moet daarmee akkoord gaan. De provincie geeft aan dat deze verscherping van de voorwaarden in de praktijk blijkt te leiden tot een vermindering van het aantal aanvragen. (bron: Provincie Noord-Brabant – Voorwaarden procedure verzoek tot wijziging Natuurgebiedsplan / Beheersgebiedsplan).

3.3 *Enquête deelnamebereidheid*

Bereidheid tot deelname aan particulier natuurbeheer

Om de deelnamebereidheid onder de doelgroep te bepalen en inzichten te verkrijgen in de kansen en knelpunten van particulier natuurbeheer was persoonlijk contact met de doelgroep noodzakelijk. Omdat het toch om grote aantallen ging, ca. 1500 contacten, is gekozen voor een enquête. Vooraf zijn een aantal mensen persoonlijk geïnterviewd, om inzicht te verkrijgen in de materie en een goede enquête te kunnen opstellen.

Doelgroep

De doelgroep ("onderzoekspopulatie") is als volgt geformuleerd: alle particuliere grondeigenaren die grond hebben, binnen de EHS in Noord-Brabant die in aanmerking komt voor functieverandering mbv SN-functieveranderingssubsidie ("particulier natuurbeheer of verwerving"). Dit hield automatisch in dat het om begrensde eigendommen > 0,5 hectare ging. Overheden, TBO's, Waterschappen / Rijkswaterstaat zijn niet als onderdeel van de doelgroep beschouwd.

Eigenaren van landgoederen vormen een bijzondere uitbreiding op de doelgroep. Zoals eerder uiteengezet is, komen de meeste landgoederen volgens de begrenzing in het natuurgebiedsplan niet voor particulier natuurbeheer in aanmerking. (zie paragraaf 2.3.2) Omdat uit eerdere onderzoeken bleek dat deze groep juist hoge bereidheid vertoont om deel te nemen aan particulier natuurbeheer, is ook deze groep mensen aangeschreven.

Totaal aantal verstuurde enquêtes:

Categorie 1:	eigenaren die in aanmerking komen voor particulier natuurbeheer mbv SN-functieverandering:	1.297
Categorie 2:	eigenaren die reeds grond hebben omgevormd:	42
Categorie 3:	landgoederen-eigenaren:	199
Totaal:		1.538

Om te zorgen voor een hoge respons, is gelijktijdig met het versturen van de enquêtes een persbericht uitgegaan over dit onderzoek. De verwachting was dat door het lezen van een persbericht een zekere 'herkenning' plaats zou vinden, waardoor mensen eerder bereid zouden zijn de enquête in te vullen. Het persbericht is verspreid onder agrarische of natuurgerichte media, vooral in het Brabantse. Ook zijn gebiedscoördinatoren en Landinrichtingscommissies door de provincie per brief op de hoogte gesteld van het onderzoek.

RESULTATEN ENQUETE

Voor de complete statistische verwerking van de enquête verwijzen we naar het rapport van Peterink & Partners (ism Unipartners) in de bijlage (bijlage 3). De tabellen in de bijlage van dit rapport zijn niet afgedrukt, maar op de CD te vinden.

Hier beperken we ons tot de belangrijkste punten.

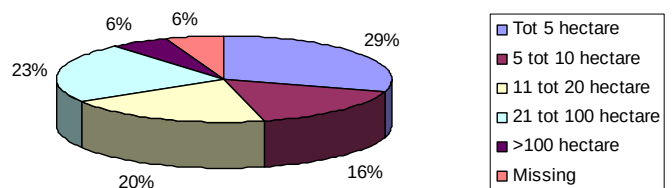
Respons enquête

Het totaal aantal verzonden enquêtes bedraagt 1538. Er zijn in totaal 302 enquêtes terug gekomen. Dit komt neer op een respons van bijna 20%. Ook zijn er nog 20 enquêtes nagestuurd (deze zijn niet meegenomen bij de statistische verwerking, maar wel separaat bekeken). De respons is ruim voldoende om betrouwbare en nauwkeurige uitspraken te doen met betrekking tot de doelgroep. (zie ook rapportage in de bijlage).

Profiel respondenten

80 % van de respondenten die geantwoord hebben is ouder dan 40 jaar en meer dan een kwart is zelfs ouder dan 60 jaar. Van alle respondenten is krap 20 % lid van een agrarische vereniging. Iets meer dan de helft heeft een landbouwbedrijf, terwijl minder dan een kwart werkelijk een landgoed heeft.

Circa de helft van de respondenten heeft minder dan tien hectare grond in eigendom, 6 % heeft meer dan honderd hectare. Driekwart van de respondenten verpacht niets van hun grond. Verder is ongeveer 60 % enige eigenaar, waar rond de 30 procent gedeeld eigenaar is. Hiervan spreekt 65 % namens alle eigenaren.

Figuur 7. Verdeling doelgroep op eigendoms grootte

Het voornaamste grondgebruik van de respondenten is akkerbouw en/of melkveehouderij, beide in ongeveer 20% van de gevallen. Verder zijn recreatieboerderij of hobbyboer en natuurbeheer redelijk verdeeld. De meest gewenste ontwikkelingen zijn: groei en ontwikkelingen van nieuwe ideeën en/of plannen. Ruim éénderde gaf aan dat een verandering in de bedrijfstrategie niet van toepassing is.

In de verdere analyse wordt vaak een indeling in doelgroepen gemaakt.

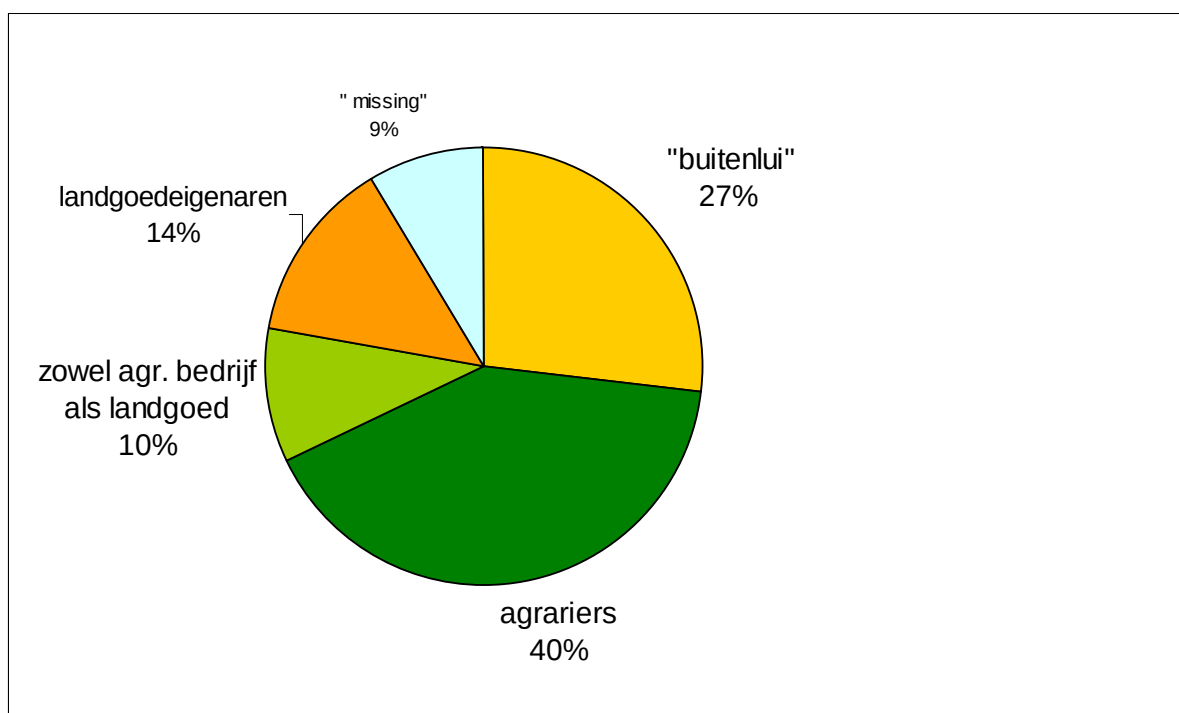
Subdoelgroepen; verdeling doelgroepen

Op basis van enquêtevraag 3a en 3b, waarin gevraagd werd of de respondent al dan niet een agrarisch bedrijf respectievelijk een landgoed bezaten, is onderscheid te maken tussen agrariërs, landgoedeigenaren, mensen die tot beide categorieën behoren en een categorie

die noch agrarisch bedrijf noch landgoed bezitten en die we hier zullen bestempelen als "buitenlui".

Tabel 9. Bent u eigenaar van een agrarisch bedrijf en / of landgoed?

eigenaar van:		Frequentie	%
agrarisch bedrijf - landgoed	label		
nee-nee	Geen van beide ("buitenlui")	81	26,8
ja - nee	Agrariërs	124	41,1
ja - ja	Zowel agr. bedrijf als landgoed ("combinatie")	30	9,9
nee - ja	Landgoedeigenaren	41	13,6
'Missing'	Respondenten die de betreffende vraag niet hebben ingevuld	26	8,6
totaal		302	100

Figuur 8. Verdeling respondenten over de sub-doelgroepen.

NSW-rangschikking?

Ongeveer 16 % van de eigendommen van de respondenten is gerangschikt volgens de Natuurschoonwet. Voor landgoedeigenaren ligt dit percentage hoger, bijna 75 procent van de landgoedeigenaren is namelijk NSW-gerangschikt.

Komt u in aanmerking voor SN-functieverandering?

Van de respondenten geeft ongeveer 27 % aan in aanmerking te komen voor een SN-functieverandering, om grond om te vormen naar nieuwe natuur. Van de respondenten die zeggen niet in aanmerking te komen of het niet weten, geeft 38 % aan ook niet in aanmerking te willen komen voor omvorming.

Opvallend resultaat is dat respondenten met een landgoed vaker zeggen dat ze wel in aanmerking komen voor een subsidie SN-functieverandering dan dat ze dit niet doen. Dit is opvallend omdat veel landgoederen niet liggen in het vastgestelde gebied waar particulier natuurbeheer (met SN-subsidie) mogelijk is.

Nog een opvallend resultaat is dat meer dan de helft van de begrensde respondenten (excl. NSW-landgoederen) niet weet dat ze in aanmerking komen voor SN-functieverandering. Dit komen ze wel, aangezien hierop adreselectie plaats heeft gevonden. De verschillen staan uiteengezet in onderstaande tabel, (de getallen zijn aantallen, geen percentages).

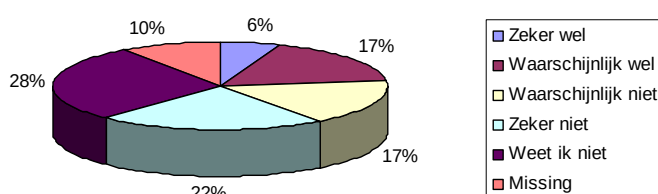
Tabel 10. Crossing van de vraag over NSW-rangschikking met de vraag of men denkt in aanmerking te komen voor omvorming mbv subsidie SN-functieverandering. (N.B.: in principe komen alle aangeschreven niet-NSW-gerangschikte mensen in aanmerking voor omvorming)

	Natuurschoonwet gerangschikte eigendommen	Niet natuurschoonwet gerangschikte eigendommen
Ja, mijn grond komt in aanmerking voor een dergelijke subsidie	17	48
Nee, mijn grond komt niet in aanmerking	10	11
Weet ik niet	20	66
Total	47	125

Deze vragen zijn ook uitgezet tegen de eerder genoemde subgroepen. Een duidelijk signaal is dat bijna de helft van de agrariërs die denkt niet in aanmerking te komen, vervolgens aangeeft ook niet in aanmerking te *willen* komen, omdat omvorming naar natuur voor hen sowieso geen optie is. Uit andere enquête-vragen blijkt dat dit komt omdat zij de grond nodig hebben voor hun bedrijfsvoering.

Deelnamebereidheid

Nadat vragen zijn gesteld of mensen voor omvorming (mbv SN-functieveranderingssubsidie) in aanmerking kwamen en of ze daarvan op de hoogte waren, is de vraag gesteld of ze *bereid* waren tot omvorming.

Figuur 9. Deelnamebereidheid

Uit figuur 9 wordt duidelijk dat 6% met zekerheid en 17% waarschijnlijk bereid is tot omvorming; in totaal is dus een kwart van de respondenten (hypothetisch) bereid tot omvorming onder de huidig geldende voorwaarden.

Met uitsluiting van eigenaren van een landgoed (waarschijnlijk niet begrensd) valt op dat 18 % bereid is tot omvorming. (3% zeker wel, 15 % waarschijnlijk wel).

Onder de NSW-gerangschikte eigenaren (het betreft hier vaak landgoedeigenaren) is een hoge deelnamebereidheid. 30 van de 47 (64%) NSW-gerangschikten is zeker wel of waarschijnlijk wel bereid tot omvorming.

Tabel 11. Crossing vraag deelnamebereidheid met vraag over grootte van het eigendom.

Elk getal geeft het aantal mensen weer (frequentie) die een bepaald antwoord hebben gegeven.

	Zeker wel bereid	Waarschijnlijk wel bereid	Waarschijnlijk niet bereid	Zeker niet bereid	Weet het niet	Total
Tot 5 hectare	3	16	13	24	33	89
5 tot 10 hectare	7	7	5	8	18	45
11 tot 20 hectare	4	11	13	9	18	55
21 tot 100 hectare	3	5	17	22	16	63
> 100 hectare	1	13	1	1		16
Totaal	18	52	49	64	85	268

Het merendeel van de mensen die zeker wel bereid zijn vallen in de eigendoms categorie 5-10 hectare. Ook bij de categorie “waarschijnlijk wel bereid” valt het merendeel in de kleine eigendoms categorieën (0-20 ha.). “Kleine eigenaren” zijn overigens wel bereid om een *relatief* groot deel van hun grond om te vormen.

De mensen die zeker niet bereid zijn tot omvorming hebben ofwel een klein eigendom(tot 5 ha.) of een bezit tussen de 21 en 100 hectare.

Bovendien valt op dat grondbezitters met een eigendom boven de honderd hectare eerder bereid zijn tot omvorming dan de respondenten met een relatief kleinere oppervlakte.

Tabel 12. Crossing vraag deelnamebereidheid met 'soort eigenaar'.

Elk getal geeft het aantal mensen weer (frequentie) die een bepaald antwoord hebben gegeven.

	Agrariër en Landgoed-eigenaar	Agrariërs	Landgoed-eigenaren	'Buitenlui'	Totaal
Zeker wel bereid	0	3	11	4	18
Waarschijnlijk wel bereid	14	11	10	15	50
Waarschijnlijk niet bereid	3	30	3	13	49
Zeker niet bereid	5	33	3	22	63
Weet het niet	7	36	11	26	80
Totaal	29	113	38	80	260

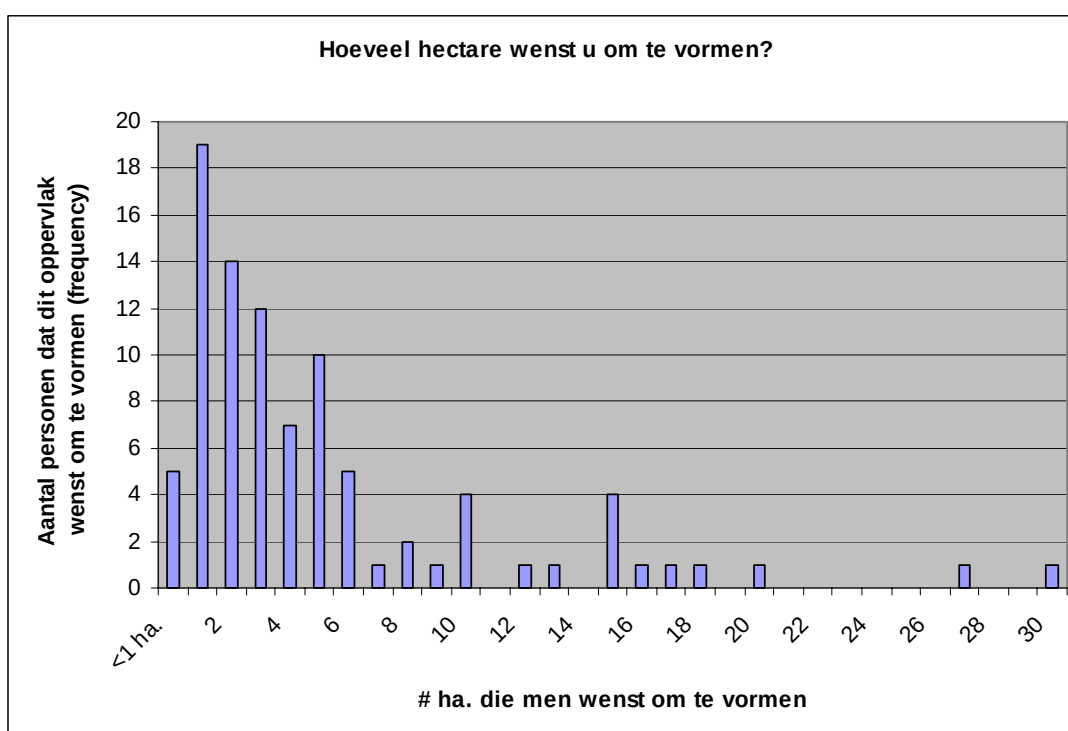
Eigenaren van een landgoed (al dan niet ook eigenaar van een agrarisch bedrijf) zijn eerder bereid grond om te vormen tot natuur dan niet-eigenaren van een landgoed, namelijk 11 landgoedeigenaren (van de 67) zijn zeker wel bereid en 24 waarschijnlijk wel, in totaal circa de helft van de landgoedeigenaren. Verder geeft van de respondenten die al ooit eerder grond om hebben gevormd naar natuur bijna 75 % aan bereid zijn dit nog een keer te doen.

Deze uitkomsten komen min of meer overeen met eerder gedaan onderzoek: toen bleek dat landelijk 30% van de agrariërs en 69% van de landgoedeigenaren geïnteresseerd was in functieverandering. (binnen de groep eigenaren met begrensde grond). (bron: *Resultaten tussenmeting communicatieactiviteiten; Alterra, 2006*).

Bijna de helft van de grondeigenaren die reeds heeft omgevormd, geeft aan in de nabije toekomst nog meer landbouwgrond te willen omvormen in natuur. De interesse van grondeigenaren die nog nooit grond hebben omgevormd is een stuk lager, nl. 17%. Dit betreft 14% van de agrariërs en 36% van de landgoedeigenaren. (bron: *Belangstelling voor Particuliere natuuraanleg, Groenfonds, 2004*).

Oppervlakte voor omvorming

Het aantal hectare dat men wenst om te vormen varieert, maar het merendeel ligt tussen de 0 en 7 hectare, dit is grafisch uitgezet in figuur 10.

Figuur 10. Het aantal hectare dat men wenst om te vormen. Op de x-as de grootte van het om te vormen oppervlak, op de y-as het aantal personen dat dit antwoord heeft gegeven.

Het aantal hectare dat men (onder de huidige omstandigheden) bereid is om te vormen is 476 hectare, waarvan 233 hectare van respondenten afkomt die eerder aangaf nog niet te

weten of ze bereid waren tot omvorming. Respondenten die zeker wel bereid zijn om te vormen geven aan hiervoor 55 hectare beschikbaar te hebben.

Tabel 13. Aantal hectare dat men wenst om te vormen, uitgezet tegen bereidheid tot omvorming. (de getallen zijn een optelling van de antwoorden die mensen in een bepaalde categorie hebben ingevuld; geen gemiddelden).

	Zeker wel bereid	Waarschijnlijk wel bereid	Weet ik niet	Totaal
Total aantal hectare beschikbaar voor omvorming	55 ha.	188 ha.	233 ha.	467 ha.
Extrapolatie naar de totale doelgroep in Brabant (5 x zo groot)	275 ha.	940 ha.	1.165 ha.	2380 ha.

Op basis van bovenstaande enquêteresultaten kan een voorzichtige inschatting gemaakt worden ten aanzien van de totaal te verwachten oppervlakte nieuw door particulieren te realiseren natuur. De bovenste rij geeft een optelling van de door individuen genoemde oppervlaktes aan, onderverdeeld naar de bereidheid om om te vormen. Vervolgens zijn deze gegevens geëxtrapoleerd naar de gehele doelgroep (die ongeveer 5 keer zo groot is).

Naar verwachting zal de totale groep begrensde eigenaren in Brabant bereid zijn om ca. 1.200 hectare (275 + 940) om te vormen. Eigenaren die nog niet weten of zij tot omvorming bereid zijn maar wel al een inschatting maken van het aantal hectares, zouden bovendien voor nog eens 1.200 hectare kunnen zorgen.

Hierbij moet worden opgemerkt dat slechts 27% van de respondenten weet dat zij begrensd zijn, wat mogelijksterwijs zou kunnen duiden op een onderschatting van het door particulieren te realiseren aantal hectares.

Tabel 14. Aantal hectare dat men wenst om te vormen, per subgroep, van de categorie die zeker wel of waarschijnlijk wel bereid is tot omvorming.

	Agrariër en Landgoed-eigenaar	Agrariërs	Landgoed-eigenaren	Geen van beide	Totaal
“ Zeker wel” Aantal hectare dat men wenst om te vormen, bij respondenten die zeker wel bereid zijn tot omvorming	0 ha.	10 ha.	40 ha.	5	55
“Waarschijnlijk wel” Aantal hectare dat men wenst om te vormen, bij respondenten die waarschijnlijk wel bereid zijn tot omvorming	57	34	41	46	178
Totaal aantal hectare beschikbaar voor omvorming	57	44	81	51	233

Het merendeel van de om te vormen hectares van de groep die zegt zeker bereid te zijn tot omvorming komt van de landgoedeigenaren.

21 van de 38 landgoedeigenaren (55%) zijn samen goed voor 81 hectare nieuwe particuliere natuur. Verwacht wordt dat ook 55% van de totale populatie landgoedeigenaren bereid is tot omvorming, wat neerkomt op ongeveer 100 landgoedeigenaren. Zij zouden dus gezamenlijk wellicht bereid zijn ongeveer 400 hectare om te vormen.

Ervan uitgaande dat nieuwe natuur in principe kán worden gerealiseerd, verkiest het merendeel van de mensen (25%) om zèlf nieuwe natuur realiseren. 22% wenst niet om te vormen. Men verkiest deze opties boven de mogelijkheid om de grond te verkopen (aan een andere particulier of natuurbeschermingsorganisatie) .

Welk deel van de grond zijn de respondenten bereid om te vormen tot natuur?

De grootte van het eigendom uitgezet tegen het aantal hectare dat de respondenten bereid zijn om te vormen. Dit is dus per geval bekeken. Hieruit blijkt dat in de categorie tot 5 hectare tot 60 % van het eigendom kan worden omgevormd. Bij de categorieën 5-10 hectare en 10-20 hectare is dit zelfs, respectievelijk, tot 80% en 90 %, maar bij de categorieën daarboven wordt slechts 30% en 20 % gehaald. Simpel gezegd: kleine eigenaren zijn bereid een (relatief) groot deel van hun grond om te vormen en grote eigenaren zijn bereid een (relatief) klein deel van hun grond om te vormen.

Natuurdoelen en tijdsinschatting

Bijna 65 % weet echter niet met welk natuurdoelpakket ze dit willen bereiken. Het valt op dat respondenten die wel bereid zijn tot omvorming een pakketvoorkeur hebben, degene die het nog niet weten hebben ook nog geen voorkeur naar een pakket.

Over het algemeen kan 60 % geen tijdsinschatting maken. Van de respondenten die bereid zijn tot omvorming geeft ongeveer de helft aan een tijdsinschatting te kunnen maken. De andere helft kan dit nog niet, vaak omdat er onbekendheid is over de mogelijkheden. Wanneer er wel een tijdsinschatting gemaakt kan worden, kan de omvorming meestal binnen één of binnen twee jaar plaatsvinden.

Gebiedsdoelen en samenwerking

Over het algemeen is 31% van de respondenten bereid om rekening te houden met gebiedsdoelen. Bijna 50% staat hier neutraal tegenover, dit blijken vooral degenen te zijn met een onzekere deelnamebereidheid (categorie “weet niet”).

Op de vraag of respondenten bereid zijn samen te werken met andere terreinbeheerders antwoordt 31% graag samen te werken met terreinbeherende instanties in de buurt, zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of Brabants Landschap. Nog eens 44% staat hier neutraal tegenover.

Geografische ligging en deelnamebereidheid

Per gemeente is de bereidheid om wel om te vormen bijna overal net zo groot als niet omvormen; in Helmond, Bladel, Oirschot en Oisterwijk wordt er echter eerder geneigd om niet om te vormen. In Waalre blijkt wel een bereidheid tot omvorming.

In bijlage 5 zit een overzicht van de gebieden waar door de begeleidingscommissie particulier natuurbeheer als kansrijk wordt ingeschat.

Motivatie: redenen om al dan niet mee te doen

De vijf voornaamste redenen waarom respondenten zouden willen omvormen staan in onderstaande tabel uitgezet tegen de vijf voornaamste redenen waarom respondenten daadwerkelijk hebben omgevormd. Het valt op dat deze redelijk overeen komen.

Tabel 15. Motivatie. De vijf belangrijkste redenen om grond om te vormen tot natuur.

	Vijf voornaamste redenen voor omvorming (hypothetisch)	Vijf voornaamste redenen voor daadwerkelijke omvorming (motivatie van "ervaringsdeskundigen")
1	Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer	Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer
2	Hoge subsidies	Past binnen de nieuwe bedrijfsstrategie / landgoedstrategie
3	Past binnen de nieuwe bedrijfsstrategie / landgoedstrategie	Hoge subsidies
4	Anders	Anders
5	Hoge leeftijd / geen opvolger / ziekte; En: Belastingvoordeel / belastingtechnisch gunstig	Akkerbouw en/of melkvee leverde niet voldoende op

Grondbezitters die in het verleden grond hebben omgevormd hebben dit vooral gedaan uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer en omdat het binnen de nieuwe strategie paste. Ook de hoge subsidies zijn een belangrijke drijfveer (geweest).

De vijf voornaamste redenen voor omvorming naar natuur is ook uitgezet voor elke doelgroep. Het valt op dat bij agrariërs en agrariër en landgoedeigenaar liefde en/of interesse voor natuurbeheer op de vierde plaats staat, terwijl dit bij landgoedeigenaren en buitenlui op de eerste plaats staat. (zie tabel 16, volgende pagina)

Tabel 16. Motivatie. Redenen voor omvorming grond naar natuur uitgezet tegen de doelgroepen

Agrariër en Landgoedeigenaar	Agrariërs	Landgoedeigenaren	'Buitenlui'
1: Akkerbouw en/of melkvee leverde niet voldoende op	1: Afbouwen agrarisch bedrijf	1: Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer	1: Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer
2: Anders	2: Hoge subsidies	2: Hoge subsidies	2: Hoge subsidies
3-4: Past binnen de nieuwe bedrijfsstrategie / landgoedstrategie	3: Past binnen de nieuwe bedrijfsstrategie / landgoedstrategie	3: Past binnen de nieuwe bedrijfsstrategie / landgoedstrategie	3: Anders
3-4: Hoge subsidies	4-5: Hoge leeftijd / geen opvolger / ziekte	4: Belastingvoordeel / belastingtechnisch gunstig	4-5: Hoge leeftijd / geen opvolger / ziekte
5: Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer	4-5: Uit liefde en/of interesse voor natuurbeheer	5: Om aan de NSW-voorwaarden te voldoen	4-5: Belastingvoordeel / belastingtechnisch gunstig

Bij de respondenten die hebben aangegeven niet te willen omvormen zijn de voornaamste redenen om dit niet te doen:

1. *Dan blijft er te weinig grond over voor bedrijfsvoering*
2. *Permanente natuur past niet in bedrijfsstrategie*
3. *Andere (of huidige) bestemming levert meer op dan natuur*
4. *Ik vertrouw de overheid niet*
5. *Je zit er voor altijd aan vast*

Tabel 17. Motivatie. De vijf belangrijkste redenen om niet om te vormen, uitgezet tegen de subgroepen.

Agrariër en Landgoed-eigenaar	Agrariërs	Landgoed-eigenaren	Geen van beide
1-2: Andere (of huidige) bestemming levert meer op dan natuur	1: Dan blijft er te weinig grond meer over voor bedrijfsvoering	1: Ik vertrouw de overheid niet	1: Anders
1-2: Dan blijft er te weinig grond meer over voor bedrijfsvoering	2: Permanente natuur past niet in bedrijfsstrategie	2: Teveel administratieve rompslomp	2: Je zit er voor altijd aan vast
3-5: Permanente natuur past niet in bedrijfsstrategie	3: Andere (of huidige) bestemming levert meer op dan natuur	3: 9 andere redenen	3-4: Dan blijft er te weinig grond meer over voor bedrijfsvoering
3-5: De subsidies zijn te laag	4: Ik vertrouw de overheid niet		3-4: Grond is nog verpacht
3-5: Anders	5: De subsidieregeling is te onzeker; Je zit er voor altijd aan vast; Ik loop tegen problemen aan.		5: Ik vertrouw de overheid niet

De belangrijkste reden voor agrariërs om niet om te vormen komt voort uit de bedrijfsvoering. Landgoedeigenaren geven aan dat de belangrijkste reden is: "ik vertrouw de overheid niet". Deze factoren kunnen als knelpunten worden beschouwd die de deelnamebereidheid negatief beïnvloeden.

Redenen heroverweging en factoren om het aantrekkelijker te maken:

Onder de groep respondenten die nu niet bereid is tot omvorming, is er vrijwel geen interesse om in de toekomst alsnog grond om te vormen, namelijk iets meer dan 6%. De voornaamste overweging om dit dan alsnog te doen is als er vervangende grond zou worden aangeboden of geld om vervangende grond te kopen. Ook de groep die aangeeft in de verdere toekomst geen interesse te hebben in omvorming, geeft dit als reden tot eventuele heroverweging aan.

Het valt op dat respondenten die hebben aangegeven in de toekomst eventueel interesse te hebben in omvorming als belangrijkste redenen voor deze heroverweging geven: Als functieverandering van mijn gebouwen mogelijk is

Tot slot werd nog gevraagd welke aanvullende factoren het interessanter zouden maken om bij te dragen aan de vorming van nieuwe natuur. Meer dan 30% van de respondenten is van mening dat een alternatieve bestemming voor de bestaande agrarische activiteiten zou bijdragen. Hierbij denken veel respondenten aan een nieuw landgoed of een woonruimte. Ook werd een ruil van de huidige begrensde grond tegen onbegrensde grond en alternatieve grond om de huidige bedrijfsvoering voort te zetten vaak genoemd als aanvullende factor.

Het valt op dat respondenten die aangaven omvorming te heroverwegen, als aanvullende factor een alternatieve bestemming voor bestaande agrarische activiteiten gaven. Bij de respondenten die omvorming in de toekomst niet zo zien zitten is andere grond voor agrarische doeleinden een aanvullende factor.

Knelpunten in de praktijk

Meer dan de helft van de mensen die aangeeft al een deel van hun grond te hebben omgevormd naar natuur, heeft hier echter wel knelpunten bij ervaren, nl:

- Bureaucratie
- Moeilijk juiste informatie achterhalen
- Ingewikkelde of langdurige procedures
- Gemeentelijk bestemmingsplan
- Verschillende partijen; verschillende aanspreekpunten

Alle genoemde knelpunten kunnen de deelnamebereidheid aan de SN-regeling negatief beïnvloeden.

Dit zijn vergelijkbare knelpunten als degenen die uit voorgaande onderzoeken naar voren zijn gekomen:

- de regeling (SN-functieverandering) is ingewikkeld. Particulieren vinden het proces van aanvragen langdurig, ingewikkeld en risicovol (rapport 4);

- uiteenlopende opstelling van gemeenten en provincies -> onduidelijkheden bij particulieren (rapport 4)
- rapport 2, Groenfonds, 2004 noemt 5 knelpunten tijdens het aanvraagtraject particulier natuurbeheer, nl.:
 - veel afzonderlijke overeenkomsten moeten worden afgesloten; langdurige procedures
 - weinig deskundigheid (over o.a. Programma Beheer) bij betrokken partijen, zoals gemeente
 - het schort aan een adequate informatievoorziening. Veel behoefte aan ondersteuning
 - onzekerheid over de hoogte van de compensatie voor de waardedaling
 - knelpunten in de fiscale sfeer

DEEL III

Conclusies en aanbevelingen

4. Bevindingen

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit de verschillende onderzoeksdelen, zoals beschreven in vorige hoofdstukken, in hun context geplaatst en met elkaar verbonden, zodat een totaalbeeld met betrekking tot de kansen en knelpunten van particulier natuurbeheer ontstaat.

Particulier natuurbeheer draagt bij aan invulling EHS

Bij het bepalen van de zogenaamde taakstellingen is een duidelijke taak weggelegd voor particulier natuurbeheer. Doordat elke particulier het natuurbeheer volgens eigen inzicht in zal vullen – weliswaar binnen de kaders van de van toepassing zijnde doelpakketten - , ontstaat een afwisselend landschap, leefbaarheid, draagvlak, betrokken, maatschappelijk draagvlak. Particulieren kunnen immers ook zorgen voor het behalen ecologische doelstellingen. Hun resultaten worden ook op de ecologische doelen beoordeeld, evenals bij de terreinbeherende organisaties het geval is. Op die manier draagt particulier natuurbeheer bij aan natuuraanleg en –bescherming.

Eenzijds biedt particulier natuurbeheer verschillende kansen en mogelijkheden voor de particuliere grondeigenaar, bijvoorbeeld:

- het inpassen van natuurbeheer in de bedrijfsvoering;
- het creëren van randvoorwaarden voor andere functies, zoals agrotourisme;
- de mogelijkheid voor agrariërs om hun bedrijf af te bouwen en in de boerderij te blijven wonen.

Anderzijds vraagt functieverandering om een weloverwogen beslissing, want het gaat om een zeer ingrijpende keuze voor de lange termijn.

In het vervolg van dit hoofdstuk worden eerst een aantal algemene bevindingen toegelicht, vervolgens puntsgewijs de knelpunten die zijn geconstateerd.

Taakstelling niet haalbaar

Gelet op het inmiddels beperkte areaal waar nog particulier natuurbeheer mogelijk is (er resteert nog 4419 ha.), het lage omvormingstempo en een beperkte omvormingsbereidheid moet worden geconstateerd dat de in het beleidskader “Omslag van verwerving naar beheer” gestelde taakstelling -ter grootte van 5.806 ha door particulieren nieuw te realiseren natuur- onder de huidige randvoorwaarden en mogelijkheden niet haalbaar is. Zelfs als het landelijke door LNV bepaalde eindpunt van 2018 aangehouden wordt, is het in Brabant niet mogelijk om de taakstelling te halen. Het onderhavige onderzoek analyseert een aantal belangrijke factoren die aan te wijzen zijn als de oorzaak van het niet-haalbaar zijn van de taakstelling. In sommige gevallen betreft het knelpunten, die particulier natuurbeheer belemmeren, maar er zijn ook kansen, die vaak nog niet ten volle benut worden.

Deelnamebereidheid wordt bepaald vanuit een persoonlijke situatie

Zoals reeds te kennen gegeven is de begrenzing van de EHS hoofdzakelijk gebaseerd op ecologische motieven. Daarbij is niet gelet op factoren als eigendomssituatie of oppervlakte in eigendom. Als gevolg daarvan, bevinden zich binnen het areaal dat voor particulier natuurbeheer is opengesteld, veel eigenaren met een relatief kleine oppervlakte. Dit betekent dat relatief veel mensen afzonderlijk de afweging moeten maken of omvorming voor hen een optie is.

Het onderzoek waarin de doelgroep is gevraagd een enquête in te vullen heeft zich in belangrijke mate gericht op deelnamebereidheid van de (begrensde) grondeigenaren om deel te nemen aan particulier natuurbeheer. Maar wat is deelnamebereidheid precies en waarvan is die afhankelijk? Deelnamebereidheid berust op een afweging, een persoonlijke beslissing en hangt onder andere af van de persoonlijke en bedrijfsmatige situatie van de grondeigenaar in combinatie met de aantrekkelijkheid van het geboden alternatief (in casu: de subsidieregeling). De persoonlijke en bedrijfsmatige situatie van een agrariër zal heel anders zijn dan die van een landgoedeigenaar, of van een hobbyboer. Dit betekent dan ook dat elke eigenaar afzonderlijk de afweging moet maken of omvorming in zijn of haar specifieke situatie meerwaarde oplevert. Ook zijn er een aantal maatschappelijke factoren aan te wijzen die een rol spelen bij de afweging. De resultante van al deze factoren is de deelnamebereidheid.

Natuur als nieuw product

Vanuit de maatschappij is er behoefte aan nieuwe natuur. In feite ontstaat hierdoor een nieuwe markt, die bij grondeigenaren de vraag neerlegt: bent u bereid om op uw grond natuur te produceren? Ofwel: ziet u “brood” in de natuur? De afweging is persoonlijk. Er wordt vergeleken met de huidige situatie, eventuele alternatieve bestemmingen, en de te verwachten opbrengsten van het nieuwe product. Als een nieuwe vraag ontstaat, zijn het vaak met name de ondernemers die risico durven lopen die besluiten het te proberen. Als de ‘risico’s als te hoog worden ingeschat, de weg te lang en te onzeker is, of de huidige bestemming nog steeds tot tevredenheid stemt, zal een verandering niet zo snel worden doorgezet. Momenteel ontbreekt het nog aan overtuigende stimulansen om de gewenste nieuwe natuur aantrekkelijk te maken.

De situatie is momenteel zo dat een aantal knelpunten is aan te wijzen. In het vervolg van dit hoofdstuk worden de knelpunten nader onder de loep genomen.

KNELPUNTEN

Tijdens de analyse die deel uit heeft gemaakt van onderhavig onderzoek, zijn een aantal knelpunten geconstateerd en als volgt ingedeeld:

- 1) onbekendheid met de begrenzing bij een deel van de doelgroep;
- 2) maatschappelijke en financiële knelpunten;
- 3) procedurele knelpunten;
- 4) beleidsmatige knelpunten;
- 5) aanpassing natuurgebiedsplan is complex;

Deze hebben tot gevolg:

- 6) een beperkte deelnamebereidheid van begrensden;
- 7) het langzame omvormingstempo en de voortschrijdende verwerving, waardoor inmiddels het voor particulier natuurbeheer opengestelde areaal ontoereikend is om de taakstelling te kunnen halen.

1 – Onbekendheid met de begrenzing

Uit het onderzoek is gebleken dat een substantieel deel (53%-64%) van de voor particulier natuurbeheer begrensde eigenaren hier niet van op de hoogte is, laat staan zich in het verleden verdiepend heeft geïnformeerd of functieverandering voor hen een kansrijke onderneming zou zijn. Aangezien onbekend vaak ook onbemind maakt, zal een aanzienlijk deel van de respondenten hun toekomstplannen met betrekking tot nieuwe natuur zeer voorzichtig hebben ingeschat.

2 – Maatschappelijke en financiële knelpunten

- Economie van natuurbeheer – vergelijking met alternatieve aanwending van grond

In de maatschappij leeft de verwachting dat landbouwgrond ook in de toekomst meer op zal brengen dan natuurgrond. De waarde van landbouwgrond is vele malen hoger en wordt naast het opbrengende vermogen ook in hoge mate beïnvloed door de verwachtingswaarde als gevolg van eventuele toekomstige “rode ontwikkelingen”. Daarnaast genereert landbouwkundige exploitatie inkomen terwijl natuurgrond vanuit bedrijfseconomisch oogpunt slechts kosten met zich meebrengt (*o.a. beheerkosten, maar zeker ook waterschapslasten en vermogensbelastingen*). Vanuit dat perspectief bezien is omvorming van landbouwgrond naar natuur kapitaalsvernietiging. Zolang de huidige of daaraan verbonden bestemmingen meer opleveren dan de bestemming natuur, verliest nieuwe natuur het in de afweging door de

lagere economische waarde die het vertegenwoordigt. Bovendien is omvorming definitief, er is dus na omvorming geen weg meer terug, wat het aantal keuzemogelijkheden nadien voor de eigenaar of eventuele opvolgers beperkt.

- Hoogte subsidie en taxatie

In voorgaande beschrijvingen wordt duidelijk dat de afweging om al dan niet voor functiewijziging te kiezen voor een belangrijk deel op het financiële vlak ligt. Over de hoogte van het subsidiebedrag dat aan particuliere eigenaren wordt toegekend indien zij functiewijziging toepassen wordt overigens verschillend gedacht. Terwijl uit de enquête blijkt dat “hoge subsidies” genoemd worden als een reden voor omvorming, haken anderen af omdat zij de subsidie te laag vinden. Daarbij kan worden opgemerkt dat tot 2004 bij de bepaling van de waarde van de agrarische grond werd gewerkt met een systeem van regionormen, gebaseerd op de gemiddelde waarde van de landbouwgrond in de betreffende regio. Gevolg hiervan was dat omvorming van de minder productieve (en daardoor vaak voor de natuur waardevolle) gronden aantrekkelijk was. (terwijl de regionormbedragen voor de hoog productieve gronden ook toen al tekort schoten).

Sinds 2004 wordt niet meer met deze zogenaamde regionormen gewerkt, maar wordt per perceel de waarde bepaald door een onafhankelijke taxateur. Hierdoor is de financieel aantrekkelijke ‘speling’, althans voor minder productieve agrarische gronden, uit het systeem verdwenen. Naar verwachting is de verandering van waarderingsmethode in 2004 (*en het feit dat men daar van tevoren van op de hoogte was*) een verklaring voor de piek in aanvragen functieveranderingssubsidie in 2004.

In tegenstelling tot het recente verleden waarbij geïnteresseerden van te voren wisten welke prijs zij voor hun landbouwgrond zouden krijgen, wordt thans door DLG een pre-taxatie uitgevoerd op basis van ‘desk-research’, waarbij de initiatiefnemers ook te horen krijgen dat dit bedrag indicatief is met een afwijking van plus of min € 5.000,- per ha (cq. € 0,50 per m²). De werkelijke waarde, waarop de subsidiebijdrage wordt gebaseerd, wordt in een later stadium bepaald door een onafhankelijk taxateur. Als de pre-taxatie dus gesteld wordt op 40.000,- per hectare, kan de uiteindelijke waarde tussen 35.000 en 45.000 liggen. De ervaring leert dat de pre-taxatie soms aanzienlijk afwijkt van de definitieve taxatie. De brede marge brengt veel onzekerheid met zich mee, en geeft mensen het gevoel dat hun grond wordt ondergewaardeerd waardoor ze al in een vroeg stadium van vervolgstappen afzien.

Het wegvallen van het voordeel dat het gebruik van regionormen met zich meebracht bij omvorming van laagproductieve gronden, een lage taxatie -of die nu werkelijk laag is of als laag wordt ervaren- en de brede marge bij pre-taxatie die voor onzekerheid zorgt, zullen geïnteresseerden afremmen. Het toekomstbeeld dat zo ontstaat tijdens de afweging van omvorming ziet er voor een aanzienlijk aantal initiatiefnemers simpelweg niet aantrekkelijk genoeg uit om de lange en ingewikkelde weg tot functieverandering in te slaan.

- Plan- en advieskosten

Aangezien omvorming een ingewikkeld proces is, wordt vaak een beroep gedaan op adviseurs. Dit brengt natuurlijk kosten voor de initiatiefnemer met zich mee. Plan- en advieskosten moeten echter worden gemaakt vóórdat er zicht is op de eventuele honorering van het verzoek tot functieverandering. Vanuit de initiatiefnemer geredeneerd vormen de hoge plan- advieskosten een belemmering aangezien hij het risico loopt deze kosten niet vergoed te krijgen indien zijn aanvraag tot functieverandering onverhoopt wordt afgewezen. Het is gebleken dat in het huidige systeem noodzakelijk te maken voorinvesteringskosten een belangrijke drempel bij initiatiefnemers opwerpt.

3 – Procedurele knelpunten

- Informatiebehoefte

Geïnteresseerden vinden het moeilijk om de juiste informatie te achterhalen. Dit blijkt uit de enquête, maar ook uit de overtekening van de diverse voorlichtingbijeenkomsten welke de afgelopen 2 jaar hebben plaatsgevonden in het kader van het project 'Particulier natuurbeheer; een kansrijke onderneming'. Dit laat zien dat er bij particulieren een duidelijke behoefte is aan voorlichting over functieverandering en de gevolgen daarvan. Functieverandering vraagt immers om een weloverwogen beslissing, aangezien het een ingrijpende keuze voor de lange termijn betreft.

De keuze om al dan niet om te vormen is een heel persoonlijke keuze, met verstrekende gevolgen en hangt met name af van de persoonlijke situatie. Voor elke particulier -of het nu een agrariër, een landgoedeigenaar of anderszins betreft- is de situatie anders; daardoor is de informatie die men daarbij nodig heeft ook niet standaard. Omvorming is maatwerk, echter persoons- c.q. bedrijfsgebonden advies is slechts beperkt voorhanden.

De moeilijkheid om de juiste informatie te achterhalen wordt in belangrijke mate veroorzaakt door de specifieke en persoonsgebonden behoefte en door de grote diversiteit aan instanties die betrokken zijn bij het functieveranderingsproces.

- Ingewikkelde en langdurige procedure

Het proces van aanvraag tot aanleg is langdurig en wordt veelal als ingewikkeld ervaren. In de praktijk bedraagt de doorlooptijd van de procedure voorafgaand aan het omvormingstraject minimaal 1,5 tot 2 jaar. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de noodzakelijk te zetten procedurestappen. Daaruit blijkt ook het grote aantal 'loketten' dat een initiatiefnemer moet passeren om uiteindelijk van zijn landbouwgrond, natuur te maken. (o.a. provincie, gemeente, Dienst Landelijk Gebied, waterschap, groenfonds). Bovendien behoort omvorming voor veel grondeigenaren niet tot "dagelijkse kost"; er wordt veel jargon gebruikt in de teksten en de totale hoeveelheid beschikbare informatie is groot en complex. Daar moet

een geïnteresseerde eigenaar dat deel uitfilteren dat op zijn situatie van toepassing is of zou kunnen zijn. Veel mensen geven dan ook aan dat de voorbereiding op functieverandering niet iets is dat je er even bijdoet naast een fulltime baan.

- *Bureaucratie, verschillende aanspreekpunten*

Een zeer groot aantal respondenten geeft te kennen dat de informatievoorziening over functieverandering te gefragmenteerd is en dat teveel instanties betrokken zijn bij het onderwerp, waardoor een duidelijk en eenduidig aanspreekpunt ontbreekt. De rolverdeling tussen verschillende (overheids)instanties is (voor de burger) niet helder en de coördinatie tussen verschillende instanties ontbreekt. Dit kan voor initiatiefnemers een reden zijn om er maar vanaf te zien: de grote hoeveelheid organisaties duidt immers op een complexe materie. De meest genoemde knelpunten (enquête) hebben dan ook te maken met “bureaucratie” of afgeleiden daarvan.

Met name van gemeenten wordt gezegd dat ze niet op de hoogte zijn van de regeling SN-functieverandering. Het komt zelfs voor dat het gemeentelijk bestemmingsplan niet op tijd wordt aangepast aan de voorgestelde functieverandering. Het is voor initiatiefnemers buitengewoon onplezierig te moeten constateren dat zij de gemeente moeten overtuigen van de noodzaak tot bestemmingsverandering. Aangezien een correcte bestemming in het bestemmingsplan een vereiste is voor subsidieverstrekking aan de grondeigenaar, kan het gebeuren dat de functieverandering in een vergevorderd stadium van voorbereiding, als al veel kosten gemaakt zijn, toch niet door kan gaan omdat de gemeente niet aan haar plicht heeft voldaan om medewerking te verlenen bij eventuele bestemmingsverandering.

Een punt dat hiermee te maken heeft is het gebrek aan vertrouwen in de overheid, dat vooral bij de categorie landgoedeigenaren een belemmering vormt om het proces van omvorming in te stappen.

4 – Beleidsmatige knelpunten

- *Ontbreken realisatiestrategie*

De provincies zouden binnen het LNV-beleidskader de strategie moeten bepalen voor de realisatie van de nieuwe natuur en robuuste verbindingen, in overleg met agrariërs, particulieren en terreinbeheerders. In de strategie zou moeten worden aangegeven waar actieve verwervingsstrategie en waar een actieve beheerstrategie wordt nagestreefd of een combinatie van die twee. In Noord-Brabant is nog geen realisatiestrategie ontwikkeld. In dit rapport worden aanbevelingen gegeven om een realisatiestrategie verder vorm te geven.

- Doorlevering van verworven gronden

In Brabant wordt door BBL verworven grond niet eerst aan naburige particuliere eigenaren aangeboden (zoals wel het geval is in sommige andere provincies). Door het ontbreken van de realisatiestrategie kán BBL bovendien nog geen invulling geven aan het beleid om aangekochte grond in gebieden waarop een actieve beheersstrategie heerst eerst aan te bieden aan particulieren.

- Instrumenten uit balans

Verwerving en particulier natuurbeheer zijn niet parallel tot ontwikkeling gekomen. Het beoogde evenwicht tussen enerzijds verwerving en anderzijds particulier natuurbeheer is daarmee uit balans geraakt. Het instrument verwerving is inmiddels prima op gang gekomen en hierdoor is al een flink deel van het areaal waar zowel verwerving als particulier natuurbeheer mogelijk is, ingevuld. Gaandeweg neemt het areaal dat begrensd en geschikt is voor particulier natuurbeheer af. Het gevolg is dat het beschikbare areaal voor particulier natuurbeheer momenteel zelfs kleiner is dan de taakstelling. (Zie ook paragraaf 3.1)

- Rol betrokken instanties

Het lijkt erop dat veel medewerkers van bij functieverandering betrokken instanties, zoals BBL, waterschappen, Landinrichting- en Reconstructiecommissies, vooral op aankoop gericht zijn. Bij voorbeeld geven initiatiefnemers die contact hadden met een aankoper van BBL (mbt verkoop) aan dat zij –in de gevallen waarin particulier natuurbeheer een van de mogelijkheden zou zijn- niet gewezen zijn op de optie van particulier natuurbeheer.

Wellicht doordat particulier natuurbeheer in het verleden een minder vaak voorkomend alternatief was, ‘vergeet’ men deze optie serieus te onderzoeken en de initiatiefnemer op de mogelijkheden te wijzen.

- Overstappen SAN-SN onmogelijk

Omdat de SAN ge-cofinancierd wordt met POP geld (nu POP2) worden er extra eisen gesteld aan de SAN. Door de invoering van POP2 is het niet meer mogelijk om tussentijds over te stappen naar de SN. Het aantal agrariërs dat via deze weg (eerst SAN contract om te kijken wat het is en hoe het bevalt en na een paar jaar overstappen naar de SN) in particulier natuurbeheer gestapt zijn is de afgelopen jaren behoorlijk groot. Het was dus een succesvol instrument om twijfelaars over de streep te trekken en het wegvallen ervan wordt als een beperking voor particulier natuurbeheer ervaren.

5 – Aanpassing natuurgebiedsplan is complex

De begrenzing van de EHS is zorgvuldig tot stand gekomen, gebaseerd op ecologische principes. Zoals in het vorenstaande al aangegeven, is uitbreiding van de EHS op basis van het bestaande beleid niet mogelijk. Aanpassing van het natuurgebiedsplan is in beperkte

mate mogelijk, op voorwaarde dat het EHS-areaal netto gelijk blijft en geen afbreuk wordt gedaan aan de natuurdoelen die men met de EHS voor ogen heeft. Echter, er kunnen soms goede redenen zijn om tot een aanpassing van de EHS-begrenzing te komen.

In ongeveer 1/3 van de thans door particulieren gerealiseerde hectares particulier natuurbeheer bleek aanpassing van het natuurgebiedsplan een noodzakelijke stap die aan het omvormingsproces is voorafgegaan, vooral door landgoedeigenaren. Het lijkt er dus op dat een aanzienlijk deel van de eigenaren met interesse voor particulier natuurbeheer zich buiten de huidige begrenzing van de EHS bevindt. Uit het onderzoek is gebleken dat dit met name de categorie landgoederen betreft.

Agrarische grond op veel landgoederen is niet opengesteld voor particulier natuurbeheer

Momenteel is de situatie zo dat veel landgoederen niet voor particulier natuurbeheer in aanmerking komen, terwijl landgoedeigenaren een hoge deelnamebereidheid tonen.

Voorts kan worden opgemerkt dat de relatief zware procedure tot wijziging sinds 2006 verder is verzwaaard door toevoeging van het principe van “verevening” (zie ook paragraaf 2.3.2) hetgeen reeds een negatief effect heeft op het aantal wijzigingsverzoeken en daarmee dus ook een mogelijk negatief effect zal hebben op het areaal waar particulier natuurbeheer gerealiseerd wordt.

Voorname knelpunten en constatering hebben een grote invloed op de deelnamebereidheid en het omvormingstempo. De resultaten met betrekking tot deelnamebereidheid moeten dan ook tegen die context worden gezien.

6 – Deelnamebereidheid

6% van de respondenten is zeker wel en 17% waarschijnlijk wel bereid tot omvorming; in totaal is dus een kwart van de respondenten bereid tot omvorming onder de vigerende voorwaarden van het Programma Beheer. De oppervlakte die de respondenten denken om te gaan vormen bedraagt 476 hectare. Geëxtrapoleerd naar de gehele doelgroep (alle mensen die in aanmerking komen voor particulier natuurbeheer, inclusief landgoedeigenaren) komt dat neer op ca. 1.200 ha.

De meeste eigenaren met grond die in aanmerking komt voor SN-functieverandering zijn agrariërs (40%). Hun bedrijfsvoering is echter volledig afgestemd op de hoeveelheid grond in bezit of beheer. Voor hen is nieuwe natuur vaak niet te combineren met de huidige agrarische bedrijfsvoering. Door grond om te zetten naar natuur blijft er te weinig over voor een rendabele agrarische bedrijfsvoering. Dit verklaart ook de lage deelnamebereidheid tot omvorming onder agrariërs.

Met name eigenaren met meer dan 100 hectare leggen grote omvormingsbereidheid aan de dag. De grootste deelnamebereidheid tot omvorming is te vinden bij de categorie landgoedeigenaren. Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat landgoederen over het algemeen niet in aanmerking komen voor functieverandering en hen alleen een lange en tevens ingewikkelde wijzigingsprocedure 'aanpassing natuurgebiedsplan' resteert.

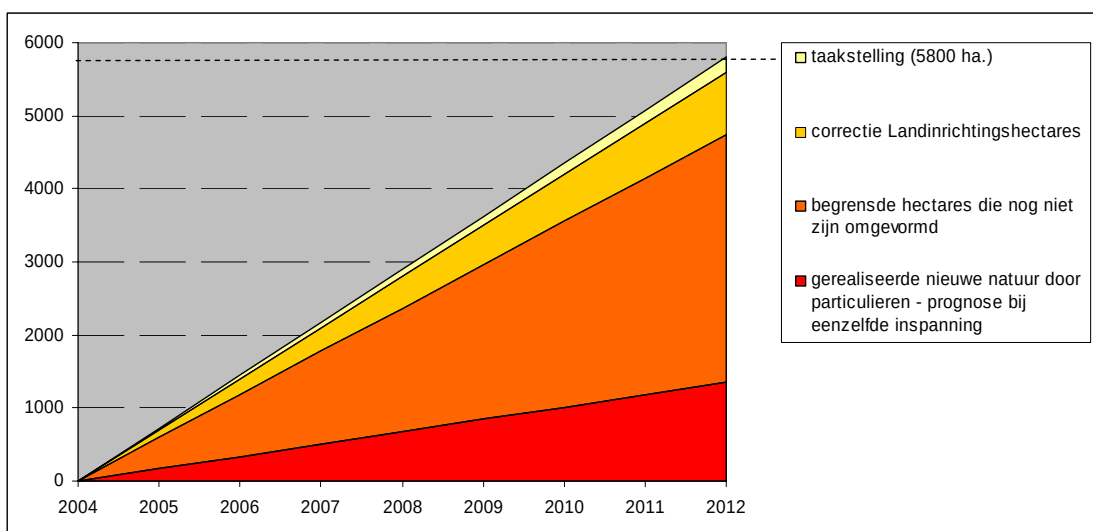
De oppervlakte per om te vormen perceel varieert van 0,5 tot 7 ha, met het zwaartepunt rond de 2 ha. Voorts kan worden geconcludeerd dat kleine grondeigenaren bereid zijn een relatief groot deel van hun grond om te vormen.

Gebiedsdoelen en bereidheid tot samenwerking

Hoewel samenwerking tussen particulieren en 'de terreinbeherende organisaties vanuit het natuurgebiedsplan bezien niet per sé noodzakelijk is, zou deze wel een (ecologische) meerwaarde kunnen hebben omdat samenwerking in aanleg en beheer ook bij kan dragen aan de ecologische samenhang in een gebied. Uit de enquête is gebleken dat het merendeel van de potentiële omvormers positief of neutraal staat tegenover samenwerking met de terreinbeherende organisaties en bereid is rekening te houden met gebiedsdoelen.

7 - Laag omvormingstempo

Het aantal eigenaren dat gebruik heeft gemaakt van de thans vigerende SN-functieveranderingssubsidie is beperkt. Indien er geen versnelling optreedt in het tempo waarin particulier natuurbeheer wordt vormgegeven zal in 2012 naar verwachting 1.350 ha door particulieren zijn vormgegeven, hetgeen een negatief verschil van 4.456 ha oplevert ten opzichte van de taakstelling. Indien een realisatietermijn tot 2018 wordt aangehouden dan zal het verschil ten opzichte van de taakstelling nog ruim 3.447 ha bedragen. Zie voorts onderstaande grafiek (figuur 4, uitgelegd in paragraaf 3.1).

Figuur 4. Prognose gerealiseerde nieuwe natuur in 2012 (in rood) ten opzichte van de taakstelling.

Opgemerkt dient te worden dat doormiddel van verwerving ondertussen het areaal waar particulier natuurbeheer (mede) mogelijk is steeds kleiner is geworden. Daarbij komt dat het middel verwerving in vergelijking met omvorming door particulieren relatief snel kan worden ingezet. Dit wordt mede veroorzaakt door het feit dat er reeds veel tijd, geld en inzet is gepleegd op grondverwerving, waarbij er in de praktijk sprake is van een 'geoliede machine' en de procedures voor grondverwerving aanzienlijk korter zijn.

Ontoereikend areaal

Bij de start van de regeling SN-functieverandering (2000), was volgens het Natuurgebiedsplan in Brabant 12.741 ha potentieel beschikbaar voor verwerving dan wel particulier natuurbeheer. Aangezien de provincie en de natuurbeschermingsorganisaties sterk in hebben gezet op het middel verwerving is het areaal dat nu feitelijk nog beschikbaar is voor particulier natuurbeheer sterk gereduceerd. Uit de analyse blijkt dat tot op heden van de 12.741 ha nog slechts 5.278 ha resteert. Geconcludeerd kan worden dat daarmee de provincie Noord-Brabant niet meer aan haar taakstelling van 5.806 ha in 2012 kan voldoen om de Ecologische Hoofdstructuur vorm te laten geven door particulieren eigenaren.

Bovendien moet worden geconstateerd dat een aanzienlijk deel van het nog resterende quotum van 5.615 ha gelegen is in landinrichtingsprojecten. Gelet op het proces van ruiling en toedeling van gronden binnen deze projecten zijn er door de diverse Landinrichtingscommissies reeds verregaande afspraken gemaakt, al dan niet reeds vastgelegd in het plan van toedeling, inzake de doorlevering van deze gronden (859 ha) aan de terreinbeherende organisaties.

Hierdoor komt het totale voor particulier natuurbeheer nog beschikbare quotum uit op 4.756 ha. Hetgeen een negatief verschil van ruim 1.050 ha betekent ten opzichte van de landelijke taakstelling.

Evaluatie en monitoring

In zijn algemeenheid is uit dit onderzoek gebleken dat het lastig is om verschillende gegevensbronnen (van bijv. DLG, DR, Kadaster) te vergelijken. Peildatum, begin- en einddatum van tellen, het al dan niet meetellen van bosaanleg buiten de EHS en het al dan niet meetellen van overheden en terreinbeherende organisaties zijn een aantal factoren die zorgen voor een foutenmarge. Ook worden verschillende geografische weergaven (perceelsgrenzen) gebruikt die het eveneens lastig maken verschillende kaart-gerelateerde gegevens te vergelijken en te analyseren (het systeem dat bij het Kadaster wordt gebruikt is bijvoorbeeld anders dan het systeem dat DLG gebruikt). De uitkomsten van de verschillende methoden lagen echter niet zover uit elkaar dat dit tot verschillende conclusies zou leiden.

Uit al deze constatering met betrekking tot particulier natuurbeheer vloeien een aantal aanbevelingen aan de Provincie Noord-Brabant voort die in het volgende hoofdstuk zijn verwoord.

5. Mogelijke verbeterpunten en aanbevelingen

Zoals uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken biedt particulier natuurbeheer weldegelijk kansen om de doelstellingen om nieuwe natuur aan te leggen als bijdrage aan de realisatie van de EHS.

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan die ertoe zullen bijdragen dat het areaal particulier natuurbeheer zal toenemen en daarbij eveneens een bijdrage wordt geleverd aan de realisatiedoelstellingen van de Ecologische Hoofdstructuur in Brabant.

In april 2005 is in het “Beleidskader omslag van minder verwerving naar meer beheer” ten behoeve van een meer evenwichtige samenstelling van de EHS de keuze gemaakt om 40% van de EHS-realisatie vorm te geven door particulier natuurbeheer. Het Rijk verzocht de provincies om een daartoe passende strategie op te stellen. Geconstateerd moet worden dat een dergelijke strategie en eventuele flankerende maatregelen in Brabant vooralsnog ontbreekt. De provincie heeft in haar natuurgebiedsplannen weliswaar een groot areaal opengesteld voor particulier natuurbeheer, maar heeft vervolgens een afwachtende houding ingenomen ten aanzien van de daadwerkelijke realisatie daarvan door particulieren. Geconstateerd moet worden dat particulier natuurbeheer zoals dat financieel wordt ondersteund middels de in Programma Beheer opgenomen vergoedingssystematiek slechts voor een beperkt aantal grondeigenaren aantrekkelijk is. Hierover later in dit hoofdstuk meer. Hierdoor komen particulier natuurbeheer en de daarmee samenhangende voordelen voor natuur en landschap, zoals diversiteit, onafhankelijk en zelfstandig beheer en een zekere positionering van het nieuwe product “natuur” op de particuliere markt in het gedrang. Indien aanvullende maatregelen achterwege blijven, zal naar verwachting een belangrijk potentieel aan geïnteresseerde deelnemers verloren gaan en nemen kansen voor particulier natuurbeheer, door allerlei externe factoren en voortschrijdende processen w.o. grondverwerving, eerder af dan toe. De keuze om particulier natuurbeheer een plek te geven is naar het oordeel van de onderzoekers - terecht - gemaakt, nu de uitwerking nog! Doortastendheid en voortvarendheid zijn daarbij geboden.

Evengoed zijn er voor particulier natuurbeheer ook kansen waarneembaar. De aanbevelingen in dit hoofdstuk zijn erop gericht de geconstateerde belemmeringen (waar mogelijk) weg te nemen en de aanwezige kansen (beter) te benutten. De aanbevelingen zullen naar verwachting bijdragen aan een versnelde EHS-realisatie door middel van het aanwenden van particulier initiatief. De tot nu toe beperkte deelnamebereidheid en het langzame omvormingstempo is immers niet de oorzaak, maar het gevolg van een slechts voor een beperkt aantal particuliere grondeigenaren aantrekkelijke regeling.

De kansen en mogelijke verbeterpunten zijn net als in het vorige hoofdstuk onderverdeeld in categorieën. Per categorie worden hier een aantal aanbevelingen gedaan.

1. Maatschappelijke en financiële knelpunten oplossen

- *Economie van natuurbeheer – vergelijking met alternatieve aanwending van grond*

De huidige Subsidieregeling Natuurbeheer is gebaseerd op een onkostenvergoeding. Dit betreft vooraleerst SN-functieverandering: een vergoeding voor de waardevermindering van de grond (= 80-85% van de landbouwkundige waarde) als gevolg van de omzetting van landbouwgrond naar natuur. Voor de inrichting van het terrein wordt vervolgens 95% van de noodzakelijke inrichtingsmaatregelen bekostigd. De hoogte van de beheersvergoeding is gebaseerd op werkelijk gemaakte kosten. Dat de vergoeding niet in alle gevallen voldoende is om de kosten te dekken en de inkomstenderving teniet te doen, wordt eens te meer duidelijk als omvorming (grotendeels vergoed) wordt vergeleken met alternatieve aanwending van grond. Landbouwgrond wordt, bijzondere omstandigheden daargelaten, aangewend als productiemiddel om uiteindelijk *inkomen te genereren*. Indien een eigenaar besluit zijn landbouwgrond om te vormen naar natuur dan wordt wel het verlies aan waarde van de grond gecompenseerd nl, 80% van de landbouwkundige waarde echter, op grond rust een hypotheek. De hypotheek blijft een bestaande kostenpost, die ook op omgevormde grond rust. Van natuurgrond kan de eigenaar na omvorming echter geen inkomen meer verwerven, waardoor hij in vergelijking met alternatieve aanwending (uit eigen gebruik of uit pacht) inkomen verliest. Al met al is de beschikbare subsidie 'slechts' een vergoeding van (een deel van) de kosten die omvorming en beheer met zich meebrengen.

Hiermee is het punt dat door omvorming de grond niet meer kan worden gebruikt om inkomen mee te genereren, echter niet verholpen. De grondeigenaar wordt niet alleen gevraagd om een nieuw of ander product te gaan verbouwen, het is ook nog eens een niet-vermarktbaar product.

Als "nieuwe natuur" als volwaardig product zou worden gezien en gewaardeerd, waar jaarlijks inkomsten mee te verdienen zijn, dan zou de afweging er voor een ondernemende grondeigenaar heel anders uit zien en waarschijnlijk positiever uitpakken voor het areaal nieuwe particuliere natuur. Het is aan te bevelen dat er wordt nagedacht over een stimulans, een prikkel voor particulier natuurbeheer, zodat de balans tussen voor- en nadelen eerder uitslaat in positieve richting.

Een algemeen uitgangspunt is dat nieuwe natuur 'meer' op moet leveren dan landbouwgrond om omvorming aantrekkelijk te maken. Dit kan door een verdere financiële tegemoetkoming op een aantal punten (extra provinciale bijdrage voor waardevermindering; bijdrage in de plan- en proceskosten), door het aanbieden van vervangende grond en faciliteren van grondruil en bedrijfsverplaatsing of door het mogelijk maken van nieuwe landgoederen en andere functies, zoals bebouwing of functieverandering van bestaande gebouwen. Natuurlijk moet daarbij sprake zijn van passende functies, van maatwerk, waarbij de combinatie van

functies ook voor de (nieuwe) natuur een substantiële meerwaarde heeft. Natuur en natuurbeheer moet nodig zijn, er moet een bepaald nut aan worden toegekend. Hierdoor neemt de (gebruiks)waarde en daarmee de geldelijke waarde van natuur toe.

De belangrijkste aanbeveling hieromtrent is het stimuleren van alternatieve mogelijkheden, bijvoorbeeld door een eenvoudiger vergunningenbeleid voor nieuwe functies, inzet van rood-voor-groen-regeling of toestaan van nieuwe functies in gebouwen die niet meer worden gebruikt waar ze voor bedoeld waren (bijv. leegstaande stallen). Er zijn veel slimme en creatieve combinaties denkbaar die niet eens geld kosten, maar de deelnamebereidheid wel zullen vergroten.

- Hoogte subsidie

Voor sommige initiatiefnemers is de vergoeding (waardecompensatie) te laag. Door te zoeken naar additionele fondsen (bovenop de 80% waardedalingcompensatie), onder voorwaarde dat dit niet in strijd is met Europese regelgeving, bijv. extra provinciale subsidie voor niet-agrariërs, zoals in Limburg al van kracht is, kan een aantal mensen worden overtuigd. Voor agrariërs moet een andere constructie worden bedacht om de financiële voordelen van de regeling te verhogen.

Het creëren van fondsen voor een bijdrage in de plan- en ontwikkelingskosten is een aanvullende aanbeveling. Hierdoor wordt de (financiële) drempel om aan het proces te beginnen verlaagd.

- Taxatie

Met name de (pre)taxatie- en de procedure tot wijziging van het natuurgebiedsplan behoeven extra aandacht en vereenvoudiging. Bovendien moet de gang van zaken omtrent taxatie en de wijzigingsprocedure helder worden gecommuniceerd.

3 – Procedurele knelpunten

- Vereenvoudiging regelgeving

Om particulier natuurbeheer aantrekkelijker te maken is het nodig dat bestaande regelgeving wordt vereenvoudigd en de procedure 'compacter' wordt. Ten eerste zou het aantal stappen moeten worden verminderd en in minder handen moeten worden gelegd. Vervolgens moeten de verschillende stappen in het proces beter op elkaar aansluiten door nauwere samenwerking tussen de verschillende instanties. Ook het verkorten van de doorlooptijd per stap (inspraaktijd) kan de totale doorlooptijd verkorten.

Het aanleveren van documenten die de aanvraag moeten vergezellen (aanvullend advies en goedkeuringen, bijvoorbeeld bij waterschappen, landinrichtingscommissies en gemeenten) moet nu door de initiatiefnemer zelf worden gedaan. Het zou de administratieve druk die nu op de grondeigenaar (initiatiefnemer) rust enorm verminderen als hem een deel van dit werk uit handen wordt genomen of als hij hierbij ondersteund wordt (vanuit de provincie).

- Coördinatie

Om de samenwerking en coördinatie tussen verschillende overheidsinstanties te verbeteren zou op provinciaal niveau één contactpersoon verantwoordelijk moeten zijn voor particulier natuurbeheer. Deze zou naast het stroomlijnen van externe contacten er tevens zorg voor dienen te dragen dat ook intern in de organisatie particulier natuurbeheer wordt gezien als een volwaardig middel ter realisatie van de EHS.

Een instrument dat de samenwerking tussen verschillende betrokken (overheids-)instanties kan bevorderen, is het instellen van een werkgroep of 'platform particulier natuurbeheer' tussen provincie en gemeenten in Brabant. De functie van een dergelijk platform is het op de agenda zetten van het thema bij lokale overheden, het correct en volledig informeren omtrent beleidsdoelstellingen en regels, het bereiken van inhoudelijke overeenstemming over omvorming, het creëren van (gemeentelijk) draagvlak, en het faciliteren van kortere communicatielijnen. Bovendien kan informatie over lopende aanvragen of projecten worden uitgewisseld, waardoor men van elkaars ervaringen kan leren.

De provincie kan, desgewenst via voornoemde werkgroep, een bericht sturen naar alle gemeenten om te zorgen dat alle bestemmingsplannen worden afgestemd op EHS-begrenzing en natuurdoeltypekaart. Ook kan de taak- en rolverdeling en het protocol van de aanvraagprocedure worden herzien en vanuit het platform, maar via de het informatieloket met de doelgroep worden gecommuniceerd.

- Rol betrokken instanties

Nog te vaak wordt de optie particulier natuurbeheer niet serieus onderzocht en te snel van tafel geschoven. Vanuit het platform is het zeer wenselijk medewerkers van bij omvorming betrokken instanties (zoals coördinatoren van landinrichtingsprojecten, medewerkers van waterschappen, BBL, etc.) te informeren over de mogelijkheden van particulier natuurbeheer. De provincie heeft een cruciale rol in het op de agenda zetten van particulier natuurbeheer en het tweevleugelen van een denkomslag.

- Één loket: het aanspreekpunt waar initiatiefnemers terecht kunnen voor info

Het verdient aanbeveling om de informatievoorziening voor initiatiefnemers via één loket lopen te laten lopen, dat laagdrempelig en gemakkelijk bereikbaar is. Zorg dat het loket over een volledig en relevant informatiepakket beschikt, zodat de initiatiefnemer maar op één adres hoeft te zijn voor informatie. Daarbij is een database (kaartmateriaal) waarin snel de situatie voor een bepaalde initiatiefnemer is na te zoeken, zodat zijn situatie en mogelijkheden in beeld komen, onmisbaar. De informatie kan goed op elkaar worden afgestemd en er wordt maatwerk geleverd richting potentiële omvormers.

Er is al veel informatie beschikbaar. Maak gebruik van de opgedane kennis die voorhanden is bij DLG, Dienst Regelingen, de terreinbeherende organisaties en belangenbehartigende organisaties (zoals BPG, ZLTO) om in de informatiebehoefte te voorzien en dit loket te

“voeden”. Het gaat om het actualiseren en stroomlijnen van de informatiestroom richting initiatiefnemers.

Het punt dat veel begrepsden blijkens de enquête niet wisten dat zij voor particulier natuurbeheer in aanmerking komen, is op te lossen door nogmaals in te steken op het bereiken van dat deel van de doelgroep. Vooral de categorie “buitenlui” is nog onbekend met de begrenzing, terwijl zij niet dezelfde bezwaren tegen omvorming aanvoeren als bijv. agrariërs (die grond nodig hebben voor de bedrijfsvoering).

Dit kan bijvoorbeeld door het toesturen van een kaartje van hun persoonlijke situatie en goede informatie over eventuele omvorming. Alleen informatie opsturen is niet voldoende, de activiteiten moeten een vervolg krijgen, bijvoorbeeld door middel van een telefoontje of bezoek: een actieve benadering (werving) van potentiële omvormers door iemand die “de boer opgaat”. Het benaderen van dit deel van de doelgroep zou goed gedaan kunnen worden vanuit het loket.

Een aantal acties die vanuit het loket ondernomen zouden moeten worden zijn:

- Het loket moet gemakkelijk vindbaar zijn door te werken aan de ‘naamsbekendheid’ , (door bijv. te adverteren en bestaande contacten met instanties over te nemen).
- Richt het loket zo in dat het gemakkelijk bereikbaar en laagdrempelig is en dat mensen snel antwoord hebben op hun vraag.
- In samenspraak met betrokken (overheids-) instanties één informatiepakket maken.
- Proactieve voorlichting. (niet alleen wachten tot er vragen komen, maar bijv. ook publiceren van informatieve artikelen in kranten, tijdschriften, websites, etc.)
- Het nogmaals insteken op het bereiken van de doelgroep (diegenen die nog niet weten dat ze begrepsd zijn)
- Faciliteren van een netwerk waarop particuliere natuurbeheerders ervaringen kunnen uitwisselen, zowel mbt procedures als kennis mbt natuurbeheer in de praktijk.
- Actief inhalen kennisachterstand particulieren door het aanbieden van cursussen, infoavonden etc.
- Actieve benadering (werving) van potentiële omvormers door het geven van gerichte relevante informatie in het veld. (iemand die “ de boer opgaat”).

4 – Beleidsmatige knelpunten oplossen

- Realisatiestrategie uitwerken

Het is van het grootste belang dat de provincie Noord-Brabant haar realisatiestrategie, met onderverdeling in gebieden waar actieve beheers- dan wel verwervingsstrategie geldt, uitwerkt, vaststelt en uitvoert. Deze verplichting is vanuit het ministerie opgelegd en het bepalen van een strategie is nodig om in 2012 niet te hoeven concluderen dat het niet gelukt is. Het gaat erom de beschikbare middelen zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten en de

balans tussen de instrumenten verwerving en particulier natuurbeheer te bewaken. Een belangrijke overweging hierbij is om particulier natuurbeheer ook toe te staan in gebieden waar nu alleen verwerving mogelijk is. Als gestuurd wordt op de beoogde natuurdoelen, maakt het immers niet uit wie deze natuur realiseert.

- Doorlevering van verworven gronden

Momenteel worden door BBL verworven gronden ingericht en doorgeleverd aan terreinbeherende instanties. Het is wenselijk om voordat tot doorlevering aan terreinbeherende organisaties wordt besloten eerst na te gaan of er (particuliere) gegadigden zijn die particulier natuurbeheer willen realiseren op verworven grond (in een gebied waar een actieve beheerstrategie geldt).

- Instrumenten evenwichtiger ontwikkelen

De instrumenten verwerving en particulier natuurbeheer zijn verschillend van aard, maar hebben beide hun voordelen. Verwerving loopt goed, maar particulier natuurbeheer blijft achter. In het verleden hebben particulieren getoond goed in staat te zijn om natuurbeheer mede vorm te geven. In potentie is particulier natuurbeheer een krachtig instrument.

Onderzocht moet worden of het mogelijk is om terreinbeherende organisaties en particulieren op vergelijkbare manier te behandelen en hoe de verschillende instrumenten “evenwichtiger”/ gelijkwaardiger kunnen worden ontwikkeld en ingezet. Dit is ongetwijfeld een van de thema’s die in de realisatiestrategie verder moet worden uitgewerkt. Wellicht biedt het een uitwerking waarin de verschillende realisatiestrategieën elkaar niet uitsluiten, een (deel van de) oplossing. Daarbij staan de natuurdoelen bovenaan, en maakt het niet uit door wie de nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Bovendien kan het tijdelijk afremmen van verwerving in het Brabantse areaal waar nu beide instrumenten worden toegestaan ervoor zorgen dat particulier natuurbeheer de opgelopen achterstand inloopt.

- Overstappen SAN-SN onmogelijk

De overstap van SAN naar SN is niet meer mogelijk, en dat terwijl initiatiefnemers op die manier goed konden uitproberen of het natuurbeheer hen aantrok. LNV zou het instrument dat overstap tussen SAN en SN mogelijk maakt weer moeten repareren. De provincie kan wellicht haar invloed aanwenden om dit voor elkaar te krijgen.

5 – Begrenzing flexibeler

De EHS-begrenzing ligt in principe vast en dat is nodig om de beschikbare middelen efficiënt te gebruiken. Soms zijn er echter aanpassingen denkbaar, die de ecologische doelen niet schaden en het realiseren van natuur vergemakkelijken. Agrarische grond op veel landgoederen is bijvoorbeeld niet opengesteld voor particulier natuurbeheer en dat is een gemiste kans. In die gevallen is flexibiliteit gewenst. Onderzocht moet worden of het in de begrenzing opnemen van landbouwgronden op landgoederen mogelijk is en op welke wijze

vervolgens het toepassen van natuurbeheer op (NSW) landgoederen bevorderd kan worden, bijvoorbeeld door het creëren van een stimuleringsregeling.

Door het creëren van een potje “uitbreidingshectares”, waardoor hectares die geschrapt worden op andere locaties ingezet kunnen worden, kan het probleem van de (ongewenste) uitbreiding van de EHS worden getackeld. Ook kan er meer flexibiliteit in begrenzing gecreëerd worden door bijvoorbeeld een eenvoudiger procedure tot wijziging natuurgebiedsplan en meer keuzevrijheid tussen pakketten, waardoor er minder verzoeken tot wijzigingen van de begrenzing zullen worden ingediend.

6 - Deelnamebereidheid

Lang niet iedereen binnen de begrenzing is bereid tot omvorming. Maar de enquête heeft uitgewezen dat er nog een flink aantal mensen zijn die nog niet hebben omgevormd, maar dat wel zouden willen: 23 % van de respondenten is bereid of waarschijnlijk bereid tot omvorming; vooral landgoedeigenaren zijn geïnteresseerd in particulier natuurbeheer. Bij de enquête hebben 90 mensen aangegeven graag persoonlijk contact te hebben over hun mogelijkheden tot omvorming. Maar alleen de wil uitspreken om om te vormen is niet voldoende: de nieuwe natuur moet worden gerealiseerd.

De groep mensen die bereid is tot omvorming is nu –door de enquête- haarscherp in beeld. De inspanningen vanuit de provincie en andere betrokken instanties moeten in eerste instantie worden geconcentreerd op deze groep wel-willenden. Bovendien verdient het aanbeveling gebruik te maken van het vermogen van belangenbehartigende organisaties om de achterban, de particuliere grondbezitters, te enthousiasmeren en in beweging te brengen. Ook de potentiële samenwerking tussen particulieren en TBO's kan beter worden benut, zodat gebiedsdoelen worden gehaald, ook daar waar particulieren een rol spelen.

- Areaal voor particulier natuurbeheer uitbreiden

Het nu nog beschikbare areaal voor particulier natuurbeheer is te klein om de taakstelling te kunnen halen. Onderzocht moet worden of het areaal waar SN-functieverandering mogelijk is uitgebreid kan worden en of particulier natuurbeheer ook kan worden toegelaten in gebieden waar nu alleen verwerving wordt toegestaan. (het niet-uitsluiten van realisatiestrategieën).

Ook hier wordt terugverwezen naar de aanbeveling om de begrenzing flexibeler te maken en het in de begrenzing opnemen van agrarische gronden op landgoederen mogelijk te maken.

Evaluatie en monitoring

Om vinger aan de pols te houden en de beperkte tijd tot 2012 goed te gebruiken, is het nodig om heldere doelen te stellen. Aanbevolen wordt om per reconstructiegebied een taakstelling af te spreken en die te vertalen naar “jaarlijkse doelstellingen”; deze doelen moeten ook jaarlijks worden getoetst (monitoring en evaluatie). Dit is een van de punten die aandacht verdienen bij het opstellen van de realisatiestrategie.

Voor een goede evaluatie en vergelijkbaarheid tussen onderzoeken zou een eenduidige systematiek en heldere definities moeten worden gehanteerd door alle betrokken partijen. In overleg moeten betrokken instanties met elkaar afspreken “welke taal er wordt gesproken”.

Samenvatting aanbevelingen:

In zijn algemeenheid zal net als bij het ‘verwervingsspoor’ meer tijd, energie en geld moeten worden uitgetrokken voor particulier natuurbeheer en de begeleiding van het omvormingsproces. Door beter gebruik te maken van opgedane ervaringen en knelpunten te verhelpen kan het proces geoptimaliseerd worden. De strategie zal enerzijds in moeten spelen op het faciliteren van mensen die wél willen (landgoedeigenaren, maar ook agrariërs). Anderzijds valt er nog veel winst te behalen bij de groep die nog niet weet dat zij begrensd zijn of die nog niet positief staan tegenover omvorming, doordat de voorwaarden voor hen momenteel niet acceptabel zijn.

Onderstaand weergegeven de belangrijkste (meest effectieve) aanpassingen die volgens de begeleidingscommissie bij zullen dragen aan verdere ontwikkeling van het instrument particulier natuurbeheer, en daardoor de realisatie van nieuwe natuur in de EHS zullen bevorderen.

1. Vereenvoudig de regelgeving en procedures. (minder en kortere stappen in het proces) en verbeter de coördinatie tussen verschillende betrokken instanties (door middel van een werkgroep provincie-gemeenten).
2. Maak realisatie van nieuwe natuur aantrekkelijker: Maak natuur tot een product met marktwaarde die kan concurreren met alternatieve toepassingen van grond. Het meest kansrijk lijken het mogelijk maken van nieuwe functies en slimme functiecombinaties in bestaande gebouwen. Toestaan van nieuwe bebouwing kan hierbij in voorkomende gevallen als onderdeel van een integraal plan aan de orde komen. Voorwaarde hierbij is dat een passende functie wordt gezocht die een duidelijke meerwaarde in het totaalplaatje met zich meebrengt. Dit vergt vanzelfsprekend lokaal maatwerk.
3. Werk de provinciale realisatiestrategie uit. Overweeg daarbij het vergroten van het areaal waar particulier natuurbeheer kan worden ingezet, bijvoorbeeld door particulier natuurbeheer ook in die gebieden toe te staan waar nu alleen verwerving wordt voorgestaan. Natuurdoelen blijven hierbij het criterium waarop resultaten worden gemeten, onafhankelijk van het soort natuurbeheerder (terreinbeherende organisatie of particulier). Voor een efficiëntere werkwijze: werk met (jaarlijkse) taak- of doelstellingen.
4. Onderzoek of het in de begrenzing opnemen van landbouwgronden op landgoederen mogelijk is en op welke andere wijze het toepassen van natuurbeheer op (NSW)

landgoederen bevorderd kan worden, bijvoorbeeld door het creëren van een stimuleringsregeling.

5. Creëer één loket ten behoeve van de informatievoorziening naar geïnteresseerden en besteedt aandacht aan de groep begrensden die nog niet weten dat zij voor particulier natuurbeheer in aanmerking komen.
6. Breng een denkslag teweeg bij medewerkers van betrokken instanties: zet particulier natuurbeheer duidelijker op de agenda en verstrek goede informatie over de mogelijkheden.
7. Trek meer tijd, energie en geld uit voor particulier natuurbeheer. Richt de energie in eerste instantie op de mensen die hebben aangegeven wel bereid zijn tot omvorming.